

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเรื่องทัศนคติของประชาชนต่อความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ คณะผู้วิจัยได้กำหนดเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

ทัศนคติ

1. ความหมายของทัศนคติ
2. ลักษณะของทัศนคติ
3. องค์ประกอบของทัศนคติ
4. การเกิดทัศนคติ
5. ทฤษฎีของทัศนคติ
6. หลักการวัดทัศนคติ

สภาพปัญหาและสถานการณ์ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่เกิดขึ้นในอดีต

1. จุดเริ่มต้นของขบวนการก่อการร้าย
2. การแบ่งแยกดินแดน
3. ขบวนการโจรก่อการร้าย (ขจก.)
4. ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ศอบต.)

สภาพปัญหาและสถานการณ์ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่เกิดขึ้นตั้งแต่ปี 2544

แนวคิดเกี่ยวกับปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้

1. ปัญหาด้านสังคมจิตวิทยา
2. ปัญหาด้านการศึกษา
3. ปัญหาด้านศาสนา
4. ปัญหาด้านการเมือง
5. ปัญหาด้านการปกครอง
6. ปัญหาด้านเศรษฐกิจ
7. ปัญหาอุดมการณ์ของโจรก่อการร้าย
8. ปัญหาจากแนวนโยบายเรื่องความมั่นคงของรัฐในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้

นโยบายผสมกลมกลืนชาวไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้

1. การผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมในสังคมไทย

2. การผสมกลมกลืนชาวไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้

นโยบายความมั่นคงแห่งชาติเกี่ยวกับจังหวัดชายแดนภาคใต้

แนวทางการแก้ไขปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ทศนคติ

1. ความหมายของทศนคติ

มีนักจิตวิทยาและนักการศึกษาได้ให้ความหมายของทศนคติไว้ดังต่อไปนี้

ออลพอร์ท (Allport, 1967 : 3) กล่าวว่า ทศนคติเป็นสภาวะความพร้อมทางด้านจิตใจ อันเกิดขึ้นจากประสบการณ์ สภาวะความพร้อมนี้จะเป็แรงกำหนดทิศทางปฏิกิริยาที่มีต่อบุคคล หรือสิ่งของที่เกี่ยวข้อง การสร้างทศนคติให้กับเด็กนั้นการเรียนช่วยได้มาก เพราะทศนคติของเด็ก ได้มาจากประสบการณ์ต่าง ๆ และเมื่อสถานการณ์ต่าง ๆ ได้รับความสำเร็จ ทศนคติก็จะก่อขึ้น

ฟิชบิน (Fishbien, 1969 : 3) ได้ให้คำนิยามของทศนคติว่า หมายถึง สภาวะความพร้อม ของสมอง การจัดมวลประสบการณ์ อิทธิพลภายนอกหรือภายในที่มีต่อบุคคลในการตอบสนอง ต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใด ต่อสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับสิ่งนั้น ๆ

แทรนดิส (Traindis, 1971 : 5) กล่าวว่า ทศนคติเป็นความโน้มเอียงที่ฝังแน่นใน ความคิดและความรู้สึกในทางบวกหรือทางลบที่มีต่อสิ่งที่เกิดขึ้นโดยเฉพาะ ทศนคติประกอบด้วย สิ่งที่สำคัญ 2 อย่าง คือ ความรู้ความเข้าใจและอารมณ์

ครุซ (Cruze, 1972 : 187) กล่าวว่า ทศนคติ หมายถึง เป็นความรู้สึกเอนเอียงทาง จิตใจที่มีต่อประสบการณ์ที่คนเราได้รับและทศนคติเป็นส่วนหนึ่งของบุคลิภาพ

เชดคักดี โฆวาสินธุ์ (2520 : 38) กล่าวว่า ทศนคติเป็นความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อสิ่ง ต่าง ๆ อันเป็นผลเนื่องมาจากการเรียนรู้และประสบการณ์ เป็นตัวกระตุ้นให้บุคคลแสดงพฤติกรรม หรือแนวโน้มที่จะตอบสนองสิ่งเร้านั้นในทิศทางใดทิศทางหนึ่ง อาจจะเป็นในทางคัดค้านหรือ สนับสนุนก็ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับกระบวนการอบรม การเรียนรู้ ระเบียบวิธีทางสังคม ซึ่งทศนคตินี้จะ แสดงออกหรือปรากฏให้เห็นชัดขึ้นในกรณีที่สิ่งเร้านั้นเป็นสิ่งที่เร้าทางสังคม

พวงรัตน์ ทวีรัตน์ (2531 : 112) กล่าวว่า เจตคติ หมายถึง ความรู้สึกของบุคคลต่าง ๆ อันเป็นผลเนื่องมาจากการเรียนรู้ ประสบการณ์ และเป็นตัวกระตุ้นให้บุคคลแสดงพฤติกรรมต่อสิ่งต่าง ๆ ไปในทิศทางใดทิศทางหนึ่งซึ่งอาจเป็นไปในทางสนับสนุนหรือคัดค้านก็ได้

ธีระพร อุวรรณโณ (2533 : 112) ให้ความหมายของทัศนคติว่าหมายถึง ความรู้สึกของบุคคลต่าง ๆ อันเป็นผลเนื่องมาจากการเรียนรู้ ประสบการณ์ และเป็นตัวกระตุ้นให้บุคคลแสดงพฤติกรรมต่อสิ่งต่าง ๆ ไปในทิศทางใดทิศทางหนึ่งซึ่งอาจเป็นไปในทางสนับสนุนหรือคัดค้านก็ได้

สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ (2534 : 88) กล่าวว่า ทัศนคติเป็นความรู้สึกนึกคิดของบุคคลในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ซึ่งจะแสดงออกให้เห็นจากคำพูดหรือพฤติกรรม คนแต่ละคนมีทัศนคติต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งมักน้อยแตกต่างกัน

จากความหมายของทัศนคติที่กล่าวมาแล้วพอสรุปได้ว่า ทัศนคติ หมายถึง ความโน้มเอียงของบุคคลอันเกิดจากการเรียนรู้และประสบการณ์ที่จะตอบสนองต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใด อาจเป็นบุคคล วัตถุ เหตุการณ์ ในลักษณะที่สนับสนุนหรือคัดค้าน ทัศนคติเป็นสิ่งที่ไม่สามารถสังเกตได้โดยตรง แต่สามารถสรุปพาดพิงได้จากพฤติกรรมที่แสดงออกเป็นพฤติกรรมที่มีความคงที่

2. ลักษณะของทัศนคติ

จากการให้คำนิยามของนักจิตวิทยาและนักการศึกษาดังกล่าวพบว่าทัศนคติมีลักษณะที่สำคัญร่วมกันหลายประการ ได้แก่ (ปราณี ทองคำ, 2539 : 146-147)

1) ทัศนคติมีที่หมาย (Attitude object) ซึ่งได้แก่ สิ่งที่เป็นรูปธรรม เช่น คน สถานที่ สิ่งของ สถานการณ์ หรือสิ่งที่เป็นนามธรรม เช่น เสรีภาพ ความรักประชาธิปไตย ฯลฯ

2) มีการระบุในแง่ดี-ไม่ดี (Evaluation aspect) มีความผันแปรในทางบวกและทางลบ หรือในด้านการสนับสนุนหรือต่อต้าน

3) มีลักษณะคงทน (Relatively enduring) ทัศนคติของคนที่มีต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่ง แม้ว่านักจิตวิทยาจะไม่ถือว่าเป็นของถาวร แต่ลักษณะของความคงทนก็เป็นที่ยอมรับโดยทั่วไป ทัศนคติ เปลี่ยนแปลงได้แต่การเปลี่ยนแปลงต้องใช้เวลา

4) มีความพร้อมในการตอบสนอง (Readiness for response) คือมีความพร้อมที่จะตอบสนองต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดตามทัศนคติที่เขาถืออยู่ เช่น มีความพร้อมที่จะซื้อรถยนต์ถ้ามีเงิน ทั้งนี้ เพราะมีทัศนคติที่ดีต่อรถยนต์อยู่แล้ว

3. องค์ประกอบของทัศนคติ

ทัศนคติมียองค์ประกอบ 3 ประการ ดังนี้ (ปราวณี ทองคำ 2539 :147)

1) องค์ประกอบด้านการรับรู้ (Cognitive Component) เป็นเรื่องของการรู้ของบุคคลในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง อาจจะเป็นการรับรู้เกี่ยวกับวัตถุ สิ่งของ บุคคล หรือเหตุการณ์ต่าง ๆ ว่ารู้สิ่งต่าง ๆ ดังกล่าวนั้นได้อย่างไร รู้ในทางที่ดีหรือไม่ดี ทางบวกหรือทางลบ ซึ่งจะก่อให้เกิดเจตคติขึ้น ถ้าเรารู้สิ่งใดสิ่งหนึ่งในทางที่ดี เราก็จะมีเจตคติต่อสิ่งนั้นในทางที่ดี และถ้ารู้สิ่งหนึ่งสิ่งใดในทางที่ไม่ดี เราก็จะมีเจตคติไม่ดีต่อสิ่งนั้นด้วย ถ้าเราไม่รู้จักสิ่งใดเลยเจตคติก็就不用เกิดขึ้น หรือไม่มีสิ่งใดในโลก เราก็จะไม่เกิดเจตคติต่อสิ่งใด ๆ เลย

2) องค์ประกอบทางด้านความรู้สึก (Affective Component or Feeling Component) เป็นองค์ประกอบทางด้านอารมณ์ ความรู้สึก ซึ่งถูกเร้าขึ้นจากสิ่งที่ยู้นั้น เมื่อเราเกิดการรู้สิ่งหนึ่งสิ่งใดแล้ว จะทำให้เราเกิดความรู้สึกที่ดีหรือไม่ดี ถ้าเรารู้สึกต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดในทางที่ไม่ดี เราก็จะไม่ชอบหรือไม่พอใจในสิ่งนั้น

ซึ่งความรู้สึกนี้จะทำให้เกิดเจตคติในทางใดทางหนึ่ง คือ ชอบหรือไม่ชอบ ความรู้สึกนี้เมื่อเกิดขึ้นแล้วจะเปลี่ยนแปลงได้ยากมาก ไม่เหมือนกับความจริง (Facts) ต่าง ๆ ซึ่งจะเปลี่ยนแปลงได้ยากกว่าถ้ามีเหตุผลเพียงพอ

3) องค์ประกอบทางด้านแนวโน้มในเชิงพฤติกรรมหรือการกระทำ (Action Tendency Component or Behavioral Component) เป็นความพร้อมที่จะตอบสนองต่อสิ่งนั้น ๆ ในทางใดทางหนึ่ง คือ พร้อมที่จะสนับสนุน ส่งเสริม ช่วยเหลือ หรือในทางทำลายขัดขวาง ต่อสู้ เป็นต้น

4. การเกิดทัศนคติ

ทัศนคติเกิดจากการเรียนรู้และประสบการณ์ของบุคคล ออลพอร์ท (Allport, 1967 : 3) ได้เสนอความคิดเห็นว่าทัศนคติต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งของคนเราเกิดขึ้นได้ ตามเงื่อนไข 4 ประการ คือ

1) กระบวนการเรียนรู้ที่ได้จากการเพิ่มพูนและบูรณาการของการตอบสนองแนวความคิดต่าง ๆ เช่น ทัศนคติจากครอบครัว โรงเรียน ครู การเรียนการสอน และอื่น ๆ

2) ประสบการณ์ส่วนตัวขึ้นอยู่กับความแตกต่างของบุคคล ซึ่งมีประสบการณ์ที่แตกต่างกันไป นอกจากประสบการณ์ของคนจะสะสมขึ้นเรื่อย ๆ แล้วยังทำให้มีการกระทำ (Pattern) เป็นของตัวเองด้วย ดังนั้นทัศนคติบางอย่างจึงเป็นเรื่องเฉพาะของแต่ละบุคคลแล้วแต่พัฒนาการและความเจริญเติบโตของบุคคลนั้น ๆ

3) การเลียนแบบ การถ่ายทอดทัศนคติของคนบางคนได้มาจากการเลียนแบบทัศนคติของคนอื่นที่ตนพอใจ เช่น พ่อแม่ ครู พี่น้อง และบุคคลอื่น ๆ

4) อิทธิพลของกลุ่มสังคม คนย่อมมีทัศนคติคล้ายตามกลุ่มสังคมที่ตนอาศัยอยู่ตามสภาพแวดล้อม เช่น ทัศนคติต่อศาสนา ทัศนคติต่อสถาบันต่าง ๆ เป็นต้น

5. ทฤษฎีของทัศนคติ

ทฤษฎีทัศนคตินั้นมีมากมายหลายทฤษฎี แต่มีนักวิชาการศึกษาและนักจิตวิทยาได้แบ่งทฤษฎีทัศนคติออกเป็น 4 ทฤษฎีใหญ่ ๆ คือ (ธีระพร อุวรรณโน, 2533 : 480-495)

1) ทฤษฎีการกระทำด้วยเหตุผล (A Theory of Reasoned Action) ทฤษฎีนี้มีความเชื่อว่า มนุษย์เป็นผู้มีเหตุผลและใช้ข้อมูลที่ตนมีอย่างเป็นระบบ และมนุษย์พิจารณาผลที่อาจเกิดจากการกระทำของตนก่อนการตัดสินใจลงมือทำหรือไม่ทำพฤติกรรม ซึ่งทฤษฎีนี้มีสาระสำคัญคือ

1.1) พฤติกรรมส่วนมากของบุคคลอยู่ภายใต้การควบคุมโดยทัศนคติเชิงพฤติกรรม (Behavioral Intention) หรือเรียกสั้น ๆ ว่า “ทัศนคติ” ของเขาที่จะทำหรือไม่ทำพฤติกรรมนั้น

2.2) เจตนาเชิงพฤติกรรมได้รับอิทธิพลมาจากตัวกำหนด 2 ตัว ได้แก่

2.2.1) ทัศนคติต่อพฤติกรรม เป็นการประเมินทางบวกหรือทางลบของบุคคลต่อการที่เขาทำพฤติกรรมนั้น

2.2.2) การคล้ายตามกลุ่มอ้างอิง เป็นการประมาณของบุคคลว่าตนจะมีการคล้ายตามกลุ่มอ้างอิงมากน้อยเพียงไร กลุ่มอ้างอิงหมายถึง บุคคลหรือกลุ่มคนที่มีความสำคัญต่อตัวเขา เช่น กลุ่มอ้างอิงของนักเรียนอาจจะเป็นพ่อแม่ พี่น้อง ครู เป็นต้น

2) ทฤษฎีความไม่คล้อยจองของปัญญา (Cognitive Dissonance Theory) ทฤษฎีนี้มีความเชื่อว่า บุคคลมีแรงจูงใจหรือแรงขับที่จะพยายามสร้างความกลมกลืน ความคงเส้นคงวาหรือความสอดคล้องภายในระหว่างส่วนของปัญญาส่วนต่าง ๆ ซึ่งทฤษฎีนี้มีสาระสำคัญโดยสังเขปคือ

2.1) การเกิดความไม่คล้อยจองเป็นสถานะที่บุคคลมีความรู้สึกไม่สบายใจ จะจูงใจให้เขาพยายามลดความไม่คล้อยจองและแสวงหาความคล้อยจอง

2.2) เมื่อเกิดความไม่คล้อยจองขึ้น นอกจากบุคคลจะพยายามลดความไม่คล้อยจองแล้วเขาก็จะพยายามหลีกเลี่ยงสถานการณ์หรือข่าวสารที่จะเกิดความไม่คล้อยจองเพิ่มมากขึ้น

ความมากน้อยของความไม่คล้อยจองขึ้นอยู่กับส่วนสำคัญของส่วนของปัญญาที่เกี่ยวข้อง และพลังของแรงผลักดันให้ลดความไม่คล้อยจองขึ้นอยู่กับความมากน้อยของความไม่คล้อยจอง ถ้าหากส่วนของปัญญาที่ไม่คล้อยจองกันมีความสำคัญสำหรับบุคคลเพียงใด เขาก็จะ

มีความไม่คล่องจงมากเพียงนั้น และยิ่งมีความไม่คล่องจงมากเพียงไร แรงผลักดันแรงจูงใจ หรือแรงขับให้เขาลดความไม่คล่องจงจะมีมากเพียงนั้น

3) ทฤษฎีการรับรู้ตนเอง (Self-perception Theory) ทฤษฎีนี้มีความเชื่อว่ามนุษย์สามารถรู้ทัศนคติ อารมณ์และสภาวะภายในอื่น ๆ ของเขาส่วนหนึ่งจากการอนุมานจากการสังเกต พฤติกรรมภายนอกของเขาเองหรือสภาพการณ์ที่พฤติกรรมนั้นเกิดขึ้น และหากสิ่งบ่งชี้ภายในไม่หนักแน่น กำกวม หรือดีความไม่ได้ บุคคลอาจอาศัยข้อมูลจากสิ่งชี้แนะภายนอกมาอนุมานสภาวะภายในของตน เหมือนกับที่ผู้สังเกตภายในอาศัยข้อมูลจากสิ่งชี้แนะภายนอก เพื่ออนุมานสภาวะภายในของผู้แสดงพฤติกรรม

สาเหตุที่ต้องมีการอนุมานทัศนคติ อารมณ์ และสภาวะภายในอื่น ๆ ของมนุษย์ส่วนหนึ่งมาจากการสังเกตพฤติกรรมภายนอกของเขาเองหรือจากสถานการณ์ที่พฤติกรรมนั้นเกิดขึ้น และส่วนหนึ่งเป็นเพราะผู้ใหญ่สอนการอนุมานให้กับเด็กอย่างนั้นมาตั้งแต่เด็ก เช่น พ่อแม่สังเกตลูกซึ่งอายุเพียง 3 ขวบว่าเมื่อป้อนส้มเขียวหวานให้ลูก ลูกรับประทานโดยไม่อิดเอื้อนเลย แต่เมื่อใดที่ป้อนตับหมูให้ลูก เพียงแต่ลูกเห็นเข้าก็เบือนหน้าหนีและบางครั้งก็ยังใช้มือปิดมือเนื่องจากลูกอายุ 3 ขวบ พ่อแม่จะถามว่าชอบส้มไซ้ไหม ไม่ชอบตับหมูไซ้ไหม ก็คงไม่ได้รับคำตอบอะไรที่เป็นสาระได้ พ่อแม่ก็อนุมานเอาเองว่าลูกของตนชอบส้มและไม่ชอบตับหมู

ส่วนประเด็นที่ว่าหากสิ่งบ่งชี้ภายในไม่หนักแน่นกำกวมหรือดีความไม่ได้ บุคคลจะอาศัยข้อมูลจากสิ่งชี้แนะภายนอกมาอนุมานสภาวะภายในของตนนั้น จากการสังเกตเด็กเล็กหลายคนพบว่าเด็กจะอนุมานความรู้สึกของตนจากปฏิกิริยาของผู้ใหญ่ เช่น เมื่อเด็กหกล้ม หัวเข่าถลอก เด็กก็จะเงยหน้ามองผู้ใหญ่ว่าจะมีปฏิกิริยาอย่างไร หากผู้ใหญ่หัวเราะ เด็กก็จะหัวเราะตามไปด้วย แต่หากผู้ใหญ่รีบเข้าไปหาเด็กพร้อมกับถามว่า “เจ็บไหมลูก” เด็กก็มักจะร้องไห้เป็นการตอบสนอง

4) ทฤษฎีปฏิกิริยาทางจิต (Psychological Reactance Theory) ทฤษฎีนี้มีความเชื่อว่า บุคคลใดบุคคลหนึ่งจะมีกลุ่มพฤติกรรมที่เขาสามารถแสดงได้ในขณะนั้น หรือทำได้ในเวลาหนึ่งในอนาคต กลุ่มพฤติกรรมนี้อาจจะเรียกว่า “พฤติกรรมเสรี” ซึ่งโดยทั่วไปหมายถึง พฤติกรรมเฉพาะเจาะจงของการกระทำที่เป็นไปได้เท่านั้น บุคคลจะต้องมีความสามารถทางร่างกายและจิตใจที่จะทำพฤติกรรมนั้นได้และเขาอาจจะเรียนรู้มาจากประสบการณ์ โดยจารีตประเพณี

การที่ทฤษฎีนี้เน้นความเป็นอัตนัยของเสรีภาพนี้ทำให้มีข้อคิดในเชิงทฤษฎี 2 ข้อ คือ

4.1) การเน้นความเป็นอัตนัยของเสรีภาพ เป็นการชี้แนะว่าบุคคลแต่ละคนอาจจะ มีเสรีภาพต่างกันได้มาก ขึ้นอยู่กับแต่ละคนเชื่อว่าสิ่งใดเป็นเสรีภาพสำหรับตน ทฤษฎีเพียงแต่ระบุ

ว่าคนทุกคนมีพฤติกรรมเสรีของตนเอง แต่ถ้าจะบอกว่าใครมีพฤติกรรมใดเป็นพฤติกรรมเสรี จะต้องพิจารณาบุคคลนั้นในสถานการณ์ที่เฉพาะของเขา โดยนัยนี้การไปคาดคะเนเกี่ยวกับเสรีภาพของ ผู้อื่นอาจจะเกิดความคลาดเคลื่อนได้

4.2) การเน้นความเป็นอัตนัยของเสรีภาพอาจจะก่อให้เกิดความคิดที่เหมือนจะขัดแย้งกันเองได้ เช่น หากเด็กไม่ได้มีความเชื่อว่าการนอนดึกเป็นเสรีภาพสำหรับตน การที่แม่จะบอกให้ลูกเข้านอนเมื่อถึงเวลาอันควรก็จะไม่ทำให้ลูกเกิดปฏิกิริยาทางจิต หรือมีพฤติกรรมต่อต้านคำสั่งของแม่ การต่อต้านการควบคุมจากภายนอกจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อบุคคลรับรู้ว่าการควบคุมนั้นมาละเมิดเสรีภาพของเขา ทฤษฎีปฏิกิริยาทางจิตไม่ได้เสนอว่าผู้คนมีแรงจูงใจจะต่อต้านการควบคุมพฤติกรรมของเขาเสมอ แต่พยายามระบุเงื่อนไขที่การต่อต้านเหล่านี้มีแนวโน้มจะเกิดขึ้น

สรชัย พิศาลบุตร (2528 : 150-152) ได้สรุปทฤษฎีเกี่ยวกับทัศนคติของนักการศึกษา และนักจิตวิทยาไว้หลายท่าน และกล่าวว่าทฤษฎีเกี่ยวกับทัศนคติที่ยอมรับและนิยมใช้กันในปัจจุบันมี 2 ทฤษฎี ได้แก่

1) ทฤษฎีเกี่ยวกับทัศนคติที่มีหลายส่วนประกอบ (Multi-Component View of Attitude) ทฤษฎีนี้เชื่อว่า ทัศนคติประกอบด้วยสามส่วน คือ

1.1) ความรู้ความคิด หมายถึง ทัศนคติหรือความเชื่อที่บุคคลหนึ่งมีต่อบุคคลอื่น หรือสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือเหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่ง

1.2) ความรู้สึกหรืออารมณ์ หมายถึง ความรู้สึกหรือการประเมินของบุคคลหนึ่งที่มีต่อบุคคลอื่นหรือสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือเหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่ง

1.3) ความตั้งใจในการกระทำ หมายถึง เจตนาต่าง ๆ ทั้งทางด้านพฤติกรรมและด้านการกระทำที่บุคคลแต่ละคนมีอยู่และเป็นแนวทางที่จะใช้ปฏิบัติสิ่งใดสิ่งหนึ่งต่อบุคคลอื่นหรือสิ่งอื่น หรือสถานการณ์อื่น

นักการศึกษาและนักจิตวิทยาที่ยอมรับในทฤษฎีนี้เชื่อว่า เพียงสิ่งเดียวในหลาย ๆ สิ่งที่จะมีผลต่อทัศนคติของบุคคลให้มีต่อบุคคลอื่น หรือสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือเหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่ง นั้นจะไม่มีอิทธิพลเพียงพอต่อทัศนคติ แต่จะต้องประกอบด้วยความเชื่อทั้งหมดที่มีผลต่อทัศนคตินั้น ๆ และทัศนคติจะไม่อิทธิพลใด ๆ กับเจตนาของแต่ละบุคคล แต่เจตนาของแต่ละบุคคลจะมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมหรือการกระทำของบุคคลนั้นต่อบุคคลอื่น ถ้าไม่มีสิ่งกีดขวาง

2) ทฤษฎีเกี่ยวกับทัศนคติที่มีส่วนประกอบเดียว (Uni-Component View of Attitude) ทฤษฎีนี้มีความเชื่อว่าความรู้สึกหรืออารมณ์ของบุคคลนั้น ๆ เพียงอย่างเดียวที่ควรจะเป็นทัศนคติของบุคคล ส่วนความรู้ความคิดหรือความตั้งใจในการกระทำนั้นไม่มีส่วนเกี่ยวข้องด้วย

6. หลักการวัดทัศนคติ

ในการวัดทัศนคติในเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือเหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่งนั้นต้องยึดหลัก ดังนี้ คือ (ไพบูลย์ อินทริวิชา, มปป.)

1) ต้องยอมรับข้อตกลงเบื้องต้นเกี่ยวกับการวัดทัศนคติ คือ

1.1) ทัศนคติของบุคคลจะมีลักษณะคงเส้นคงวาอยู่ในช่วงระยะเวลาหนึ่ง นั่นคือ ความรู้สึกนึกคิดของบุคคลที่มีต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดไม่ได้เปลี่ยนแปลงหรือผันแปรตลอดเวลา อย่างน้อย จะต้องมีความคงเส้นคงวาในช่วงเวลาหนึ่งที่มีความรู้สึกต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งคงที่ ซึ่งทำให้สามารถวัดได้

1.2) ทัศนคติของบุคคลไม่สามารถวัดหรือสังเกตเห็นได้โดยตรง การวัดจะเป็นทางอ้อม โดยวัดแนวโน้มที่บุคคลแสดงออกหรือประพฤติปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ

1.3) ทัศนคตินอกจากจะแสดงออกในรูปทิศทางของความรู้สึกนึกคิด เช่น สนับสนุนหรือคัดค้านแล้ว ยังมีขนาดหรือปริมาณของความรู้สึกนั้นด้วย ดังนั้นในการวัดทัศนคติ นอกจากจะทราบทิศทางแล้วยังสามารถบอกระดับความมากน้อยได้ด้วย

2) การวัดทัศนคติด้วยวิธีใดก็ตาม จะต้องมีส่วนประกอบ 3 ประการ คือ ตัวบุคคลที่จะถูกวัด สิ่งเร้า และการตอบสนอง ดังนั้นในการวัดทัศนคติต่อสิ่งใดก็สามารถวัดได้โดยนำสิ่งเร้าซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นข้อความเกี่ยวกับรายละเอียดในสิ่งนั้นไปเร้ากับบุคคลแสดงท่าทีความรู้สึกต่าง ๆ ที่มีต่อสิ่งนั้นให้แสดงออกมาเป็นระดับหรือความเข้มของความรู้สึก

3) สิ่งเร้าที่จะนำไปเร้าหรือทำให้บุคคลได้แสดงทัศนคติที่มีต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดออกมาที่นิยมใช้ข้อความวัดทัศนคติ (Attitude Statements) ซึ่งเป็นสิ่งเร้าทางภาษาที่ใช้อธิบายถึงคุณค่า คุณลักษณะของสิ่งนั้น เพื่อให้บุคคลตอบสนองออกมาเป็นระดับความรู้สึก

ในการเขียนข้อความเพื่อวัดทัศนคติของบุคคลเป็นเรื่องที่สำคัญที่จะต้องพิจารณา โดยยึดหลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้

3.1) ใช้ข้อความที่กล่าวถึงเหตุการณ์หรือเรื่องราวที่เป็นปัจจุบัน เพราะจะช่วยให้ทราบถึงทัศนคติของบุคคลในสภาวะปัจจุบัน การกล่าวถึงอดีตหรือสิ่งที่ผ่านมา อาจจะทำให้ทราบทัศนคติในอดีตของบุคคลนั้น ซึ่งปัจจุบันอาจเปลี่ยนแปลงไปแล้วก็ได้

3.2) หลีกเลี่ยงข้อความที่ถามข้อเท็จจริง (Fact) เกี่ยวกับเรื่องนั้น เพราะจะกลายเป็นการตอบสนองตามความเป็นจริง ทำให้ไม่ทราบความรู้สึกหรือความคิดเห็นของบุคคล

3.3) ข้อความที่ใช้ต้องให้คำตอบที่สามารถแปลความหมายได้ คือสามารถบ่งบอกทิศทางและระดับความรู้สึกของบุคคลได้ ข้อความที่ดีจึงควรถามความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณค่า คุณลักษณะของสิ่งเหล่านั้น

3.4) ข้อความนั้นต้องเป็นปรนัย คือมีความชัดเจน มีความหมายแน่นอน ไม่ใช่ภาษาวกวน หรือคลุมเครือ

3.5) ข้อความหนึ่ง ๆ ควรถามความคิดเห็นเพียงอย่างเดียว ถ้ามีหลายความคิดเห็นในข้อความเดียวกัน จะกลายเป็นข้อความกำกวม ยุ่งยากต่อการเสนอความเห็น เช่น ไม่ควรให้ผู้ตอบแสดงความคิดเห็นโดยใช้ข้อความที่ว่า "การสอนแบบบรรยายทำให้น่าเบื่อ เสียเวลา มาก ได้ผลการเรียนที่ไม่ดี" เพราะมีหลายเรื่องในข้อเดียวกัน ควรแยกข้อความนี้ออกเป็นหลาย ๆ ข้อความ เช่น

- การสอนแบบบรรยายทำให้ผู้เรียนเบื่อหน่าย
- การสอนแบบบรรยายทำให้เสียเวลามากเกินไป
- การสอนด้วยวิธีบรรยายทำให้ผู้เรียนเกิดความคิดริเริ่ม

3.6) ข้อความที่สามารถอภิปรายวิจารณ์ (Debate) ได้ เพื่อให้ผู้ตอบสามารถแสดงความคิดเห็นได้ทั้งในทางที่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วย ดังนั้นควรหลีกเลี่ยงการใช้คำบางคำ เช่น เสมอทั้งหมด ไม่เคยเลย เท่านั้น เพียงแต่ เพียงเล็กน้อย เป็นต้น

3.7) พยายามหลีกเลี่ยงข้อความที่ไม่อาจแสดงความคิดเห็นได้หรือไม่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่จะพิจารณา เช่น ข้อความที่กล่าวนอกเรื่องที่จะศึกษา ดังนั้นก่อนที่ลงมือเขียนข้อความควรศึกษาขอบข่ายของเรื่องที่จะถามเสียก่อน โดยให้พิจารณาว่า เรื่องนั้น ๆ มีขอบเขตขนาดไหน ควรเน้นหรือถามในเรื่องใดบ้าง

4) การวัดทัศนคติเพื่อทราบทิศทางและระดับความรู้สึกของบุคคลนั้น เป็นการสรุปผลจากการตอบสนองของบุคคลจากรายละเอียด หรือแง่มุมต่าง ๆ ของสิ่งนั้นแล้วนำผลซึ่งเป็นส่วนประกอบหรือรายละเอียดมาสรุปเป็นทัศนคติของบุคคลนั้น เพราะฉะนั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่การวัดนั้น ๆ จะต้องครอบคลุมคุณลักษณะต่างๆ ครบทุกลักษณะ เพื่อให้การสรุปผลตรงตามความเป็นจริง

5) การวัดทัศนคติ ต้องคำนึงถึงความเที่ยงตรง (Validity) ของผลการวัดเป็นพิเศษ กล่าวคือ ต้องพยายามให้ผลการวัดที่ได้ตรงกับสภาพตามความเป็นจริงของบุคคล ทั้งในแง่ทิศทางและระดับหรือช่วงของทัศนคติ

สภาพปัญหาและสถานการณ์ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่เกิดขึ้นในอดีต

1. จุดเริ่มต้นของขบวนการก่อการร้าย

ตามหลักฐานประวัติศาสตร์ไม่มีหลักฐานที่แน่นอนว่า จังหวัดปัตตานี ยะลา และ นราธิวาสได้ตั้งขึ้นเมื่อใด แต่ปรากฏพบหลักฐานชัดเจนในสมัยกรุงศรีอยุธยาเคยเป็นหัวเมือง ปัตตานีมาก่อน ครั้นถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ได้แบ่งหัวเมืองปัตตานีออกเป็น 7 หัวเมือง คือ ปัตตานี ยะหริ่ง สายบุรี หนองจิก (ปัจจุบันคือจังหวัดปัตตานี) ยะลา รามัน (ปัจจุบันคือจังหวัด ยะลา) และระแงะ (ปัจจุบันคือจังหวัดนราธิวาส) (ลิขิต ธีรเวคิน, 2521 : 171)

ในปี พ.ศ.2440 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงปรับปรุงการปกครอง บ้านเมือง โปรดให้ตราข้อบังคับปกครองท้องที่เป็นแม่บทในการปกครองบ้านเมือง เรียกว่า "พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ ร.ศ.116" และได้บังคับใช้ใน 7 หัวเมืองภาคใต้ เมื่อวันที่ 10 มกราคม 2444 เรียกว่า "ข้อบังคับสำหรับปกครองบริเวณหัวเมือง ร.ศ.128" รูปแบบการ ปกครองมีลักษณะจัดการปกครองแบบมณฑลเทศาภิบาล โดยให้แต่ละเมืองมีคณะปกครองคือ พระยาเมือง ปลัดเมือง ยกกระบัตรเมืองรวมขึ้นกับข้าหลวงเทศาภิบาลมณฑลนครศรีธรรมราช จัดเก็บภาษีอากร โดยส่งพนักงานสรรพากรไปเก็บแล้ว แบ่งรายได้เป็นเงินเดือนประจำแก่พระยา เมืองทั้ง 7 ตลอดจนการตัดสินในความจะส่งผู้พิพากษาไปตัดสินคดีตามพระธรรมนูญศาลหัวเมือง

ผลการประกาศใช้ข้อบังคับสำหรับปกครอง 7 หัวเมืองทำให้เจ้าเมืองทั้ง 7 หัวเมือง โดยเฉพาะผู้ที่มีเชื้อสายมลายูไม่พอใจ เกิดความรู้สึกว่าถูกกลืนอำนาจต่าง ๆ จนต้องไปขึ้นกับ เทศาภิบาลและถูกตัดอำนาจการปกครอง โดยจะมีผู้อื่นที่ได้รับการแต่งตั้งมาดำเนินงาน เช่น ปลัดเมืองและยกกระบัตรเมืองทำให้ตนเองขาดความนับถือจากคนมลายูทั่วไป การเงินก็ถูกตัด รายได้ การสูญเสียอำนาจครั้งนี้ทำให้เกิดจุดเริ่มต้นของการจู่โจมก่อการร้ายไม่สงบใน 7 หัวเมือง อยู่เป็นระยะ ๆ และเป็นผลต่อเนื่องจนกำเนิดเป็นขบวนการโจรก่อการร้าย (ขจก.) ขึ้นในปัจจุบัน

2. การแบ่งแยกดินแดน

จากการปะทะของเจ้าหน้าที่ตำรวจและทหารกับ ขจก. ขบวนการ บี.อาร์.เอ็น. กลุ่ม ทานมะมีเยาะ ที่ตำบลปล่องหอย เมื่อวันที่ 1 เมษายน 2520 ได้พบเอกสารของ ขจก. กล่าวยกย่อง สุลต่านอับดุลการเดร์ว่าเป็นวีรบุรุษขบวนการแบ่งแยกดินแดนในการจัดตั้งสาธารณรัฐปัตตานี ซึ่ง สุลต่านทวนกูอับดุลการเดร์ พระยาเมืองปัตตานี ก่อการเคลื่อนไหวปลุกกระดมประชาชนต่อต้าน

นโยบายของรัฐบาลเกี่ยวกับข้อบังคับสำหรับปกครอง 7 หัวเมือง ร.ศ.120 แสดงการกระด้างกระเดื่องไม่ยอมรับอำนาจของข้าหลวงเทศาภิบาลและขัดขวางมิให้เจ้าหน้าที่ไปเก็บภาษี พร้อมทั้งขอความร่วมมือไปยังเจ้าเมืองเชื้อสายมลายูที่ปกครองหัวเมืองทั้ง 7 โดยเฉพาะปัตตานีเป็นสำคัญ

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ จึงโปรดให้จัดการกับตวนกู้อับดุลการเดร์ โดยให้จับกุมในฐานะเป็นขบถในปี พ.ศ.2445 นำตัวไปกักขัง 10 ปีที่จังหวัดพิษณุโลก ครั้นกักตัวไว้ได้ 2 ปี 9 เดือน ตวนกู้อับดุลการเดร์ทูลเกล้าถวายฎีกาขอสารภาพผิดสัญญาว่าจะไม่ยุ่งเกี่ยวกับกิจการบ้านเมืองอีก โดยจะกลับไปทำมาหากินอย่างไร้พัวพันแผ่นดินทั้งปวง จึงทรงอนุญาตให้กลับไปอยู่ที่ปัตตานีอีกในปี พ.ศ.2448

ต่อมาปี พ.ศ.2449 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงยุบเลิกตำแหน่งเจ้าเมือง 7 หัวเมืองให้เหลือเพียง 4 เมือง คือ เมืองปัตตานี ยะลา สายบุรี และนราธิวาส จนกระทั่งปี พ.ศ.2455 ตวนกู้อับดุลการเดร์ก็เริ่มเคลื่อนไหวโดยยื่นเรื่องราวขอรับเบี้ยหวัดเลี้ยงชีพย้อนหลังแต่ไม่ทรงโปรด ต่อมาปี พ.ศ.2460 ตวนกู้อับดุลการเดร์ ยื่นเรื่องราวขอครอบครองที่ดิน 600 แปลงอ้างว่าเป็นมรดก ที่สุดศาลตัดสินว่าเป็นทรัพย์สินของแผ่นดิน เป็นเหตุให้เกิดความไม่พอใจมากขึ้น ครั้นสุดท้ายในปี พ.ศ.2465 ตวนกู้อับดุลการเดร์เริ่มเคลื่อนไหวแสวงหาพรรคพวกและวางแผนสังหารข้าราชการไทยพุทธ ความทราบถึงรัชกาลที่ 6 จึงทรงโปรดให้ทหารวังที่จังหวัดนครศรีธรรมราชไปจับกุม แต่ตวนกู้อับดุลการเดร์ไหวทันจึงอพยพครอบครัวหลบหนีไปอยู่ที่รัฐกลันตัน ซึ่งขณะนั้นกลันตันได้หลุดไปอยู่ภายใต้การปกครองของอังกฤษแล้วอาศัยอยู่ที่รัฐกลันตันเรื่อยมาจนถึงปี พ.ศ. 2476 ก็สิ้นชีพ

ดังนั้นเมื่อพิจารณาถึงเรื่องราวของตวนกู้อับดุลการเดร์ที่ขบถใจก่อการร้ายปัจจุบัน ยกย่องเป็นวีรชนของพวกตนนั้นเห็นว่าตวนกู้อับดุลการเดร์เป็นผู้มีพฤติกรรมและหลักฐานเด่นชัดในการก่อกวนเพื่อแบ่งแยกดินแดนจังหวัดชายแดนภาคใต้ (สำนักงานตำรวจแห่งชาติ , 2544 : 13)

3. ขบวนการโจรก่อการร้าย (ขจก.)

เดิมขบวนการโจรก่อการร้าย (ขจก.) เป็นชื่อของขบวนการแบ่งแยกดินแดน ซึ่งทางราชการใช้เรียกกลุ่มที่มีพฤติกรรมจะแบ่งแยกดินแดน 4 จังหวัดภาคใต้ของไทย โดยมีโจรธรรมดาเข้ามาปะปนด้วยจึงทำให้เกิดความสับสน เนื่องจากไม่สามารถแยกได้ว่ากลุ่มใดเป็นโจรทางการเมืองและกลุ่มใดเป็นโจรธรรมดาเพราะมีพฤติกรรมคล้ายคลึงกัน ไม่ว่าจะเป็นการปิดสวนยาง การจับคนไปเรียกค่าไถ่ เป็นต้น ด้วยเหตุนี้ทางราชการจึงได้เปลี่ยนมาเรียก ขบวนการแบ่งแยกดินแดน “ขบวนการโจรก่อการร้าย (ขจก.)” โดยเหตุผลทางการเมืองการปกครอง

3.1 องค์การขบวนการโจรก่อการร้าย (ขจก.)

1) ขบวนการ บี.เอ็น.พี.พี.

ขบวนการ บี.เอ็น.พี.พี. หรือแนวร่วมกู้เอกราชปัตตานี หลังจาก พ.ศ.2530 ขบวนการนี้ได้เปลี่ยนชื่อใหม่เป็น บี.ไอ.พี.พี. หรือพรรคแนวร่วมปลดปล่อยปัตตานี ขบวนการนี้มีชื่อเรียกเป็นภาษามลายูว่า "BARISAN NASIONAL PEMBEBASAN PATTANI (B.N.P.P.)" และชื่อเป็นภาษาอังกฤษว่า "NATIONAL LIBERATION FRONT OF REPUBLIC PATTANI (N.L.R.P.)" ขบวนการนี้เป็นขบวนการที่เก่าแก่และยาวนานกว่าขบวนการอื่น ๆ โดยเริ่มจัดตั้งเมื่อหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ยุติลง เมื่อ พ.ศ.2490 โดยตวนกูมไฮยิดดิน บุตรชายตวนกูอับลการเดร์ ร่วมกับตวนกูปัตตาอานาเชร์และตวนกูยะลานาเชร์ หรือนายอดุล ณ สายบุรี วางแผนแบ่งแยกดินแดน 4 จังหวัดภาคใต้ เพื่อจัดตั้งรัฐบาลมลายูอิสระ โดยมีความคิดว่าเมื่อแบ่งแยกได้สำเร็จจะปกครองโดยสุลต่านเป็นประมุข เมื่อ พ.ศ.2496 ตวนกูมไฮยิดดินสิ้นชีวิต ตวนกูยะลานาเชร์เป็นหัวหน้าสืบแทน ต่อมาจนถึง พ.ศ.2520 ตวนกูยะลานาเชร์ถึงแก่กรรมอีก ผู้รับช่วงเป็นหัวหน้าคนต่อมา คือ พันตรี ตวนกูสุไลมาน (ทหารมาเลเซียนอกราชการ) ผู้เป็นบุตรตวนกูมไฮยิดดิน เมื่อปี พ.ศ.2523 ขบวนการโจรก่อการร้าย (ขจก.) เปาะเยะได้เสียชีวิตทำให้สมาชิกในกลุ่มต่าง ๆ พากันแยกย้ายหลบหนีไปอาศัยอยู่ในประเทศมาเลเซีย บางส่วนก็เข้ามาขอตัวต่อทางราชการ ขบวนการโจรก่อการร้าย (ขจก.) กลุ่มนี้ยุติการเคลื่อนไหวในจังหวัดชายแดนภาคใต้ เมื่อปลายปี พ.ศ.2526 มีการเคลื่อนไหวทางการเมืองเพียงในประเทศมาเลเซียเท่านั้น

ต่อมาเมื่อเดือนมิถุนายน 2530 กลุ่มประเทศตะวันออกกลางปฏิเสธไม่ให้การสนับสนุนในด้านต่าง ๆ แก่ขบวนการโจรก่อการร้าย (ขจก.) พู.บี.อาร์.เอ็น. และ บี.เอ็น.พี.พี. เนื่องจากการปฏิบัติงานไม่ได้ผลและได้หันไปให้การสนับสนุนแก่ ขจก. ขบวนการมูจาฮิดีนจังหวัดปัตตานี โดยนายอาสุดิงบินอับลสาและหัวหน้าขบวนการ บี.เอ็น.พี.พี. จึงเรียกประชุมสมาชิกที่มีอยู่ในมาเลเซียเพื่อเปลี่ยนชื่อขบวนการเสียใหม่ ทั้งนี้เพื่อจะให้กลุ่มต่างประเทศในตะวันออกกลางทราบถึงนโยบายการต่อสู้ของพวกเขาและจะได้รับการสนับสนุนต่อไป ที่ประชุมของขบวนการจึงมีมติให้เปลี่ยนชื่อขบวนการจาก บี.เอ็น.พี.พี. มาเป็น บี.ไอ.พี.พี. (BARISAN ISLAM PEMBEBASAN PATTANI) แปลว่า พรรคแนวร่วมปลดปล่อยปัตตานี (สำนักงานตำรวจแห่งชาติ, 2544 : 14)

2) ขบวนการ บี.อาร์.เอ็น. (B.R.N.)

ขบวนการบี.อาร์.เอ็น. (B.R.N.) หรือแนวคูเอกราชสาธารณรัฐปัตตานีหรือแนวร่วมปฏิบัติแห่งชาติ (L.F.R.P.) ขบวนการนี้มีชื่อเรียกเป็นภาษามลายูว่า "BARISAN PEMBEBASAN

REPUBLIC OF PATTANTI" และชื่อเป็นภาษาอังกฤษว่า "LIBERATION FRONT OF REBUBLIC PATTANI" ก่อตั้งเมื่อ พ.ศ. 2513 แยกตัวมาจากขบวนการ บี.เอ็น.พี.พี.(B.N.P.P.) สาเหตุเกิดจากการขัดแย้งในแนวความคิด โดยสมาชิกของขบวนการนี้เป็นพวกหัวก้าวหน้าทางสังคมนิยม บางคนเคยมีตำแหน่งเป็นที่ปรึกษาสมาชิกของขบวนการ บี.เอ็น.พี.พี. อยู่ในกองบัญชาการใหญ่ของเปาะเยะ คือระ มาก่อน เมื่อเกิดการแตกแยกในแนวความคิดอุดมการณ์ โดยมีแนวความคิดว่าเมื่อแบ่งแยกดินแดนได้สำเร็จแล้ว จะดำเนินการปกครองในรูปแบบสังคมนิยม จึงได้เริ่มแยกตัวออกจากขบวนการ บี.เอ็น.พี.พี. และได้ตั้งขบวนการ บี.อาร์.เอ็น. (B.R.N.) ขึ้นได้สำเร็จ และมีการเคลื่อนไหวดำเนินการเมื่อเดือนมีนาคม 2503 โดยมีนายหะยีการิม บินฮัสซันเป็นเลขาธิการของขบวนการได้ดำเนินการปฏิบัติการก่อการร้ายมาตั้งแต่ ปี พ.ศ.2512 เป็นต้นมา จนถึงปัจจุบันกองกำลังติดอาวุธของขบวนการ บี.อาร์.เอ็น. มิได้ลดละความพยายามในการปรับปรุงกองกำลังติดอาวุธให้มีขีดความสามารถสูงในการปฏิบัติการยิ่งกว่าเดิม โดยได้จัดส่งสมาชิกไปฝึกอบรมทางด้านการเมือง การทหาร การก่อวินาศกรรมยังต่างประเทศแล้วส่งกำลังสำเร็จจากการฝึกอบรมเข้ามาปฏิบัติการก่อการร้ายในเขตจังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทย ต่อชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนของรัฐ และเจ้าหน้าที่อย่างรุนแรง เช่นเดียวกับการก่อการร้ายของขบวนการโจรก่อการร้าย (ขจก.) ขบวนการพูโลตลอดมาจนถึงปัจจุบัน (สำนักงานตำรวจแห่งชาติ , 2544 : 15)

3) ขบวนการพูโล (P.U.L.O.)

ขบวนการพูโล (P.U.L.O.) หรือองค์การปลดแอกสหพันธรัฐปัตตานีหรือองค์การปลดปล่อยปัตตานี ขบวนการนี้มีชื่อเรียกกันอยู่หลายชื่อ แต่ที่นิยมเรียกกันเป็นส่วนใหญ่ว่า "พูโล" มีชื่อเรียกเป็นภาษามลายูว่า "PERTUBUHAN PERSATUAN PEMBABASAN PATTANI" (P.P.P.P.) และชื่อภาษาอังกฤษว่า "PATTANI UNITED LIBERATION ORGANIZATION" (P.U.L.O.) จากเอกสารคำแปลเทปบันทึกเสียงการปราศรัยปลุกระดมของขบวนการโจรก่อการร้าย (ขจก.) กลุ่มดอเลาะ ตะโล๊ะเว ที่บ้านฆอรรอราแม หมู่ที่ 4 ตำบลปะแต อำเภอยะหา จังหวัดยะลา ซึ่งฝ่ายเจ้าหน้าที่ยึดได้เมื่อเดือนมิถุนายน 2523 มีข้อความตอนหนึ่งในการปราศรัยว่า "ขบวนการพูโลเกิดขึ้นที่เมืองเมกกะ เมื่อพ.ศ.2511 โดยมีตวนกีรอ กอดอนีรอ หรือใช้นามสกุลไทยว่า ณ วังสงคราม" มีภูมิลำเนาอยู่ที่บ้านลูโบ๊ะบายะ ตำบลลูโบ๊ะบายะ อำเภอยะหา จังหวัดนราธิวาส ร่วมด้วยสมาชิกแกนนำล้วนเป็นผู้มีการศึกษาดีและมีแนวคิดว่าเมื่อแบ่งแยกดินแดนได้ทั้ง 4 จังหวัดชายแดนภาคใต้แล้วจะปกครองแบบสาธารณรัฐเสรีนิยมตะวันตก แนวทางประชาธิปไตยสายกลางโดยใช้วิธีชี้แนะชักนำพรรคพวกผู้นำศาสนาอิสลามที่ไปแสวงบุญ ณ เมืองมักกะฮ์ จาก

จังหวัดชายแดนภาคใต้ เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน โต๊ะครู โต๊ะอิหม่าม คอเต็บ และบิหล่าน เพื่อเข้าแนวร่วม และเมื่อสมาชิกกลับจากเมกกะแล้วก็มอบหมายหน้าที่การทำงานให้ทำ มีการจัดส่งคนหนุ่มไปเรียนอบรมหลักสูตรการเมือง การทหาร และคอมมานโด ที่ประเทศลิเบียและซีเรีย ในกองกำลังติดอาวุธกระจัดกระจายอยู่ใน 4 จังหวัดชายแดนภาคใต้ และบางส่วนของจังหวัดสงขลา มีศูนย์บัญชาการสูงสุดอยู่ที่นครเมกกะ ประเทศซาอุดีอาระเบีย ศูนย์ปฏิบัติการย่อยและสาขาควบคุมชายงานอยู่ที่ อำเภอตะกั่วป่า รัฐกลันตัน ประเทศมาเลเซีย และตามแนวชายแดนภาคใต้ใช้เทือกเขาบูโดและเทือกเขากูยเป็นที่ฝึกอาวุธ ทิวเขาสันกาลาคีรีเป็นเส้นทางหลบซ่อน ขบวนการนี้เติบโตอย่างรวดเร็ว มีการเคลื่อนไหวปฏิบัติการมากกว่าขบวนการอื่น ๆ เริ่มมีบทบาทการก่อการร้ายอย่างจริงจังเมื่อ พ.ศ.2518 มีการดำเนินการทางการเมืองในต่างประเทศ โดยเฉพาะในกลุ่มประเทศมุสลิมในตะวันออกกลาง ขบวนการนี้มีเป้าหมายพยายามกระจัดกระจายการปฏิบัติสงครามกองโจรกลุ่ม 4 จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยจัดตั้งกองทัพประชาชนปัตตานีให้ได้ถึง 44 กองพัน (ปัจจุบันยังไม่ปรากฏหลักฐานว่าได้จัดตั้งครบตามเป้าหมายที่กำหนดไว้) (สำนักงานตำรวจแห่งชาติ, 2544 : 15-16)

4) ขบวนการมูจาฮิดีน (บี.บี.เอ็น.พี.)

ขบวนการมูจาฮิดีน (บี.บี.เอ็น.พี.) หรือขบวนการกู้ชาติสาธารณรัฐปัตตานี (BARISAN BERSATU MUJAHIDEEN PATTANI) ขบวนการนี้เริ่มจัดตั้งครั้งแรกเมื่อประมาณเดือนธันวาคม 2525 โดยนายบีร่าฮับ อีเล สมาชิกระดับสูงคนหนึ่งของขบวนการพูโลเกิดความขัดแย้งกับสมาชิกระดับสูงขบวนการพูโลคนอื่นจึงคิดจัดตั้งขบวนการขึ้นมาใหม่ แต่สมาชิกส่วนใหญ่ไม่เห็นชอบด้วยโดยมีความหวาดเกรงว่าขบวนการมูจาฮิดีนจะสร้างปัญหากระทบกระเทือนต่อการดำเนินการของขบวนการพูโล การจัดตั้งขบวนการมูจาฮิดีนจึงได้หยุดหายใจไประยะหนึ่ง และได้มีการจัดตั้งขึ้นใหม่อีกโดยจะรวมขบวนการโจรก่อการร้าย (ขจก.) ขบวนการต่าง ๆ พรรคต่าง ๆ เข้าด้วยกัน มีการประกาศจัดตั้งพรรคขึ้นเมื่อ 16 กันยายน 2528 ใช้ชื่อว่า “พรรคมูจาฮิดีนปัตตานี” โดยนำแนวความคิดจากประเทศอัฟกานิสถานที่สำคัญคือ พยายามที่จะให้เกิดในการบังคับบัญชาในการดำเนินการงานของขบวนการ โดยในขั้นต้นทราบว่านายหะยีฮับดุลเลาะมาน โต๊ะครู พ่อมิ่งเป็นประธานขบวนการ ต่อมาเมื่อ 24 ตุลาคม 2529 สมาชิกขบวนการโจรก่อการร้าย (ขจก.) พูโล.บี.อาร์.เอ็น. และ บี.บี.เอ็น.พี. ได้มีการประชุมจัดตั้งหัวหน้าขบวนการมูจาฮิดีนขึ้นที่บ้านซุงาดีแย อำเภอทูลละออง ระรัฐกลันตัน ประเทศมาเลเซีย โดยที่กลุ่มพูโล.บี.อาร์.เอ็น. จะให้การสนับสนุนและร่วมปฏิบัติงานรวมกองกำลังติดอาวุธ

ต่อมาเมื่อ 1 มกราคม 2531 ขบวนการมุจาฮิดีนได้เปิดสำนักงานที่บ้านปางมูมยังแน ปัตรา อำเภอโกตาบารู รัฐกลันตัน ขบวนการบี.บี.เอ็น.พี. หรือมุจาฮิดีนปัตตานีมีความมุ่งหมาย เพื่อดำเนินการในการปลดปล่อยปัตตานีให้เป็นรัฐอิสลามที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เป็นขบวนการ หนึ่งที่มีเป้าหมายแบ่งแยกดินแดน 4 จังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทย โดยมีการเคลื่อนไหวเข้ามา ปลุกระดมหาสมาชิกในพื้นที่ในปัตตานี เมื่อวันที่ 5 ตุลาคม 2530 และดำเนินการต่อเนื่องมา โดยตลอดประมาณกลางปี 2532 ได้ส่งสมาชิกเข้ามาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ จนถึงเขตอำเภอ สะเดา เทพา นาทวี จะนะ สะบ้าย้อย จังหวัดสงขลา เพื่อหาสมาชิก/ผู้สนับสนุนเพิ่มเติม เพื่อ จะขยายอิทธิพลส่งกำลังติดอาวุธเข้ามาปฏิบัติการในโอกาสต่อไป แต่ในปัจจุบันกลุ่มที่เรียกว่า มุจาฮิดีนในจังหวัดชายแดนภาคใต้นั้นไม่ใช่กลุ่มในขบวนการดังกล่าวแล้ว แต่เป็นเพียงมือปืนที่ รับจ้างก่อการร้ายโดยไม่มีอุดมการณ์ใด ๆ (สำนักงานตำรวจแห่งชาติ , 2544 :16)

3.2 การประกอบกำลังของขบวนการโจรก่อการร้าย (ขจก.)

1) ขบวนการ บี.เอ็น.พี.พี. ขบวนการนี้มีพรรคแนวร่วมปลดปล่อยปัตตานี (บี.ไอ.พี. พี.) อยู่ในประเทศมาเลเซีย (ไม่ทราบกำลังที่แน่นอน ทราบแต่ว่ามีฝ่ายประสานงาน และฝ่าย การศึกษา) มีกำลังที่เข้ามาปฏิบัติการเคลื่อนไหวในจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย และ สำหรับในจังหวัดชายแดนภาคใต้มีสมาชิกประมาณ 60 คน เคลื่อนไหวในอำเภอศรีสาคร จังหวัด นราธิวาส ขบวนการโจรก่อการร้าย (ขจก.) โดยมีบอราเฮง กุทาย เป็นหัวหน้า มีการปฏิบัติการ และดำเนินการทางการเมืองโดยทำการปลุกระดมมวลชน หาทุนสนับสนุนแก่บุตรหลานขบวนการ โจรก่อการร้าย (ขจก.) ที่ศึกษาในมาเลเซีย ในการปฏิบัติทางทหาร ขบวนการนี้มีเป้าหมายส่ง กำลังเข้าโจมตีสถานที่ตำรวจภูธรในท้องที่จังหวัดภาคใต้ และวางระเบิดสถานที่ราชการ เมื่อเดือน ธันวาคม 2531 ได้รับเงินสนับสนุนจากมูลนิธิอิสลามโลกเมืองเจดดาห์ ประเทศซาอุดีอาระเบีย ประมาณ 15,000,000 บาท ขบวนการนำเงินจำนวนนี้ไปดำเนินการเกี่ยวกับการก่อการร้าย ใน พื้นที่สามจังหวัดภาคใต้ของไทย เพื่อให้รัฐเป็นอิสระ

2) ขบวนการ บี.อาร์.เอ็น. มีสมาชิกประมาณ 175-195 คน (ไม่รวมกลุ่มอิสระ) หลังจากตุลาคม 2531 ถึงปัจจุบันทางการทราบข่าวว่าสภาพปฏิบัติของขบวนการ บี.อาร์.เอ็น. ใน มาเลเซียได้จัดส่งกำลังเข้ามาปฏิบัติการก่อการร้ายในเขตจังหวัดชายแดนภาคใต้เพิ่มมากขึ้นยังไม่ ทราบกำลังที่แน่ชัดอยู่ในระหว่างการตรวจสอบ/พิสูจน์ ขบวนการนี้ส่วนใหญ่จะเคลื่อนไหว ปฏิบัติการอยู่ในพื้นที่จังหวัดยะลา ปัตตานี นราธิวาส และพื้นที่บางส่วนของจังหวัดสงขลา และ จังหวัดสตูล (สำนักงานตำรวจแห่งชาติ , 2544 : 17)

บก.กองกำลังติดอาวุธทั่วไป (MERCAS BESAR (M.B.)) บนเทือกเขาตะเว อ.จะนะ จ.นราธิวาส บ้านสะ ต.โต๊ะซูด อ.แว้ง จ.นราธิวาส มีกำลังอาวุธภายในประเทศ 12 กลุ่มใหญ่ และ 14 กลุ่มย่อย

การดำเนินการทางด้านการเมืองมีการปลุกระดมมวลชนชาวไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยให้นึกถึงชาติกำเนิดความแตกต่างในการนับถือศาสนา ภาษาพูด ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม เป็นเครื่องจูงใจให้เข้าร่วมเป็นสมาชิกแนวร่วมให้การสนับสนุนแก่ขบวนการและโฆษณาชวนเชื่อชาวไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้และต่างประเทศเข้าใจผิดคิดว่ารัฐบาลไทยกดขี่ข่มเหงชาวไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้

การดำเนินการทางทหารมีการดำเนินการจัดส่งสมาชิก กลุ่มวัยรุ่นในจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้รับการฝึกอบรมวิชาการด้านการเมือง การทหาร การก่อวินาศกรรมในกลุ่มประเทศมุสลิมที่ให้การสนับสนุนแล้วกลับเข้ามาก่อการร้ายในจังหวัดชายแดนภาคใต้ เพื่อทำลายเศรษฐกิจหาเงินทุนในการต่อสู้ เช่น ปิดสวนยางของผู้มีฐานะเพื่อเรียกร้องเอาเงิน มีการยิงทำร้าย จับครูและราษฎรไปเพื่อเรียกค่าไถ่ เมาโรงเรียนสถานที่ราชการ ยิง/วางระเบิดรถไฟสถานีรถไฟรถยนต์ ชุมชุกกรโขกทรัพย์ผู้ประกอบการต่าง ๆ เช่น ผู้รับเหมาก่อสร้างถนน สะพาน โรงงานอุตสาหกรรม สวนยาง บับบังคับให้คนไทยที่นับถือศาสนาพุทธ คนจีน อพยพออกจากพื้นที่โดยวิธีต่าง ๆ เช่น ปิดสวนยาง บังคับซื้อที่ดินในราคาถูก ถ้าหากไม่ยอมปฏิบัติตามก็จะลอบสังหาร/ยิง วางระเบิด ลอบทำร้าย เป็นต้น (ขจัดภัย บุรุษพัฒน์, 2530 : 143)

3) ขบวนการพูโล ขบวนการนี้มีการจัดองค์การในรูปของสภาและกองบัญชาการเพื่อดำเนินงานดังนี้

3.1) สภาองค์การ พี.ยู.แอล.โอ. มีสถานที่ตั้งอยู่ที่นครมักกะฮ์ ประเทศซาอุดีอาระเบีย ตำบลปังกาลันเจอปอ อำเภอโกตาบารู รัฐกลันตัน ประเทศมาเลเซีย

3.2) สภาสูงพูโล มีสถานที่ตั้งอยู่ในต่างประเทศ ไม่มีหลักฐานยืนยันว่าประเทศใด

3.3) กองบัญชาการความมั่นคงในมาเลเซียมีสถานที่ตั้งอยู่ที่อำเภอเยอร์ลี รัฐกลันตัน ประเทศมาเลเซีย เคลื่อนไหวในจังหวัดยะลา นราธิวาส ปัตตานี และสงขลาบางส่วน ภายในกองบัญชาการความมั่นคงประกอบด้วยฝ่ายการเมือง ฝ่ายการข่าว ฝ่ายเศรษฐกิจ ฝ่ายการแพทย์ และฝ่ายการทหาร

3.4) บก. กองกำลังติดอาวุธแห่งชาติ (นิมปรา) อันประกอบด้วยฝ่ายก่อวินาศกรรม มี 3 กลุ่ม คือกลุ่ม 4 จังหวัดภาคใต้ กลุ่มในประเทศ และกลุ่มต่างประเทศ

3.5) กองกำลังติดอาวุธในป่ามีกำลังประมาณ 80-100 คน แยกกำลังออกเป็น 2 เขต คือ เขตเหนือและเขตใต้ แต่ละเขตแยกออกเป็นกองกำลัง 2 กองกำลัง รวมเป็น 4 กอง แต่ละกองแยกออกเป็นหน่วยปฏิบัติการกองละ 4 หน่วย รวมทั้งสิ้นเป็น 16 หน่วย

4) ขบวนการมูจาฮิดีน ขบวนการนี้เป็นการประกอบกำลังด้านกองกำลังติดอาวุธ ไม่ปรากฏหลักฐานที่เด่นชัดในการจัดตั้ง "สภามูจาฮิดีนปัตตานี" ในส่วนของสภาระบุว่าประกอบด้วยสมาชิกไม่เกิน 15 คน มีการจัดแยกฝ่ายต่าง ๆ เป็น 13 ฝ่าย คือ ฝ่ายการเมือง ฝ่ายการทหาร ฝ่ายศาสนาและการเผยแพร่ ฝ่ายกิจการต่างประเทศ ฝ่ายกิจการภายใน ฝ่ายการคลัง ฝ่ายเศรษฐกิจ ฝ่ายประชาสัมพันธ์ ฝ่ายการศึกษา ฝ่ายเยาวชน ฝ่ายสตรี ฝ่ายแกนนำ ฝ่ายพัฒนาและสวัสดิการ และฝ่ายอื่น ๆ ที่จะจัดให้มีขึ้น

ขบวนการมูจาฮิดีนได้วางแผนนโยบายในการดำเนินการโดยแยกเป็น 2 ภารกิจคือ ฝ่ายศาสนามีภารกิจในการแทรกซึมเข้าสู่กลุ่มดะวะห์โดยตรง และฝ่ายก่อวินาศกรรม (ฝ่ายทหาร) จะแทรกซึมอยู่บริเวณชุมชนมุสลิมและส่วนราชการ เพื่อดำเนินการตามเป้าหมายของขบวนการคือ ส่งสมาชิกเข้ามาในประเทศไทยในรูปแบบของดะวะห์เพื่อหาสมาชิกผู้ให้การสนับสนุนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ เพื่อจะขยายอิทธิพลจัดส่งกองกำลังติดอาวุธเข้ามาปฏิบัติการร้ายในโอกาสต่อไป และดำเนินการต่อต้านแผนการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ของรัฐตามชนบทและในเมืองทุกรูปแบบ สร้างสถานการณ์ให้เกิดความรุนแรง เพื่อให้เกิดความวุ่นวายและความปั่นป่วนขึ้นในจังหวัดชายแดนภาคใต้ในลักษณะสร้างความแตกแยกระหว่างชาวไทยพุทธกับไทยมุสลิม และชาวไทยมุสลิมด้วยกันเองระหว่างผู้ที่มีความเลื่อมใสกลุ่มดะวะห์กับกลุ่มที่ต่อต้านดะวะห์ ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความแตกแยกเกิดความปั่นป่วนถึงขั้นเจ้าหน้าที่ของรัฐใช้กำลังตำรวจและทหารเข้าปราบปราม เมื่อเกิดเหตุรุนแรงถึงขั้นนั้นแล้วก็จะได้ชักนำขบวนการมูจาฮิดีนจากต่างประเทศที่ให้การสนับสนุน ขบวนการมูจาฮิดีนในประเทศ เช่น มาเลเซีย ลิเบีย ซิเรีย อิหร่าน และอัฟกานิสถานให้เข้ามาหนุนหลังจนเกิดสงครามในที่สุด การปฏิบัติการทางทหารขบวนการนี้ยังไม่ปรากฏการใช้กำลังติดอาวุธ ปรากฏเพียงข่าวการเคลื่อนไหวโดยส่งกำลังเข้ามาในพื้นที่จังหวัดยะลา นราธิวาส ปัตตานี และพื้นที่จังหวัดสงขลาบางส่วน (สำนักงานตำรวจแห่งชาติ, 2544 : 17-19)

3.3 ชีตความสามารถของขบวนการโจรก่อการร้าย (ขจก.)

ผู้นำขบวนการโจรก่อการร้าย (ขจก.) ตวนกูยะลา นาเชร์ ซึ่งมีชื่อไทยว่านายอดุลย์ ณ สายบุรีเคยได้รับเลือกเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรถึงสองสมัย และเมื่อปี 2487 ได้ทำหนังสือในนามชาวไทยมุสลิมในจังหวัดปัตตานีร้องเรียนต่อจอมพล ป.พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรีไทยใน

ขณะนั้นกล่าวหาข้าราชการไทยกตัญญูประชาชนเกี่ยวกับวัฒนธรรมและเหยียดศาสนา เมื่อจอมพล ป.พิบูลสงคราม ตอบว่า "การกระทำของผู้ว่าราชการจังหวัดปัตตานีนั้นเห็นเป็นการสมควรแล้วไม่เกิดความเดือดร้อนต่อประชาชนทั่วไป" จากคำตอบดังกล่าวทำให้ตวนกูยะลาไม่พอใจและเริ่มหวาดระแวง จึงได้หลบหนีไปอยู่ที่รัฐกลันตันและได้พำนักอยู่ที่อำเภอปาเซบูเต๊ะและได้เสียชีวิต สำหรับหัวหน้าใหญ่ภายในประเทศซึ่งมีหน้าที่คุมกำลังเข้าปฏิบัติการนั้น แต่เดิมเข้าใจกันว่านายเปาะสุ วาแมติชาดำรงตำแหน่งอยู่ ต่อมาเมื่อผู้นี้เข้ามาขอตัวต่อสู้คดีได้มอบหมายให้นายดีอะรีหรือที่รู้จักกันโดยทั่วไปว่า "เปาะเย๊ะ" คูแลบังคับบัญชาบรรดาพลพรรคและรับชว่นโยบายดำเนินการเพื่อแบ่งแยกดินแดนสืบแทนจากตน ในเรื่องหัวหน้าใหญ่ชว่นการโจรก่อการร้าย (ขจก.) นี้เป็นเพียงการคาดคะเนของผู้สันักตการณ์เท่านั้นเพราะยังไม่มีหลักฐานใดที่จะยืนยันได้อย่างชัดเจนว่าใครเป็นหัวหน้าใหญ่ฝ่ายปฏิบัติการของชว่นการโจรก่อการร้าย (ขจก.)

ตั้งแต่ปลายปี 2509 ภายหลังที่นายเปาะสุเข้ามาขอตัวแล้วนายดีอะรีได้นำกำลังถอยร่นจากถิ่นเดิมในพื้นที่อำเภอรามัน จังหวัดยะลาลงไปทางตะวันออกเฉียงใต้ เพื่อหลบหนีการกวาดล้างปราบปรามของเจ้าหน้าที่ และได้ไปตั้งมั่นอยู่ในบริเวณติดต่อเทือกเขาบูโดตอนที่เป็นรอยตะเข็บของ 3 จังหวัด คือ จังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาส แล้วก็เริ่มต้นคุกคามสวัสดิภาพประชาชนตามแผนการของชว่นการโจรก่อการร้าย (ขจก.) รุนแรงยิ่งขึ้น เช่น ด้วยการปิดสวนยาง และจับคนเรียกค่าไถ่ เป็นต้น จากอดีตจนถึงปัจจุบันจะเห็นได้ว่าตัวผู้นำของชว่นการมีการสืบทอดเจตนารมณ์การแบ่งแยกดินแดนมาตลอด ผู้นำชว่นการเป็นผู้มีความรู้ทางด้านการเมืองสูง ยังคงได้รับการสนับสนุนจากต่างประเทศในรูปของเงิน การฝึกอบรม และการให้รางวัล เมื่อสามารถก่อความวุ่นวาย (สำนักงานตำรวจแห่งชาติ, 2544 : 20)

3.4 เป้าหมายของชว่นการโจรก่อการร้าย (ขจก.)

เป้าหมายของชว่นการโจรก่อการร้าย (ขจก.) จากหลักฐานต่าง ๆ ที่รวบรวมได้พอจะประมวลได้ว่าชว่นการโจรก่อการร้าย (ขจก.) ต้องการที่จะยก 3 จังหวัดภาคใต้ไปรวมกับรัฐกลันตัน อย่างไรก็ตามอุดมการณ์ของพวกแบ่งแยกดินแดนแตกต่างกันออกไปเป็น 3 แนว คือ

1) พวกนิยมกษัตริย์ พวกนี้ต้องการให้มีกษัตริย์หรือที่ทางมาเลเซีย เรียกว่า สุลต่าน เป็นผู้ปกครองรัฐและมีแนวโน้มว่าถ้าพวกนี้มีอิทธิพลเหนือกลุ่มแนวความคิดอีก 2 แนว ก็จะนำเอาดินแดนที่สามารถจัดตั้งเป็นรัฐอิสระได้แล้วนี้ไปขึ้นกับมาเลเซีย หัวหน้ากลุ่มนิยมกษัตริย์ได้แก่ ตวนกูยะลา นาเซร์ ซึ่งมีนายดีอะรี (เปาะเย๊ะ) เป็นหัวหน้ากลุ่มหน่วยกำลังอยู่ในประเทศไทยกำลังของกลุ่มนี้อยู่ในพื้นที่ส่วนต่าง ๆ ของจังหวัดนราธิวาสตอนเหนือและปัตตานีตอนใต้

2) พวกนิยมการปกครองระบอบสาธารณรัฐ พวกนี้ต้องการให้มีการปกครองในระบอบสาธารณรัฐ มีประธานาธิบดีเป็นประมุขโดยการเลือกตั้งจากประชาชน พวกนี้ได้แก่บรรดาโต๊ะครูสอนศาสนาตามปอเนาะบางคนที่เคยไปศึกษาในประเทศอินโดนีเซีย มีความเลื่อมใสในระบอบการปกครองแบบมีประธานาธิบดี อย่างไรก็ตามกลุ่มนี้มีหน่วยกำลังถืออาวุธไม่มากนักได้แต่สอดแทรกอยู่ในพื้นที่ต่าง ๆ ของ 3 จังหวัด เพื่อเผยแพร่แนวความคิดออกไป

3) พวกนิยมคอมมิวนิสต์ หัวหน้าที่สำคัญคือนายหะยี ยูโซะ เป็นคนอำเภอหนองจิก จังหวัดปัตตานีทำการปลุกระดมมวลชน กลุ่มนี้มีกำลังอยู่ในพื้นที่ตอนเหนือของจังหวัดปัตตานีกับบางส่วนของจังหวัดยะลาและจังหวัดสงขลา ซึ่งเป็นเขตติดต่อกัน

ขณะนี้ทั้งสามกลุ่มยังร่วมมือกันได้เพราะมีเป้าหมายหลักเหมือนกันนั่นคือ แบ่งแยกดินแดนจากประเทศไทย สำหรับกลุ่มที่ 1 นั้นสามารถรวมตัวกันเป็นปีกแผ่น และมีกองกำลังติดอาวุธออกปฏิบัติการ ส่วนอีกสองกลุ่มนั้นยังไม่มีกำลังเข้มแข็งมีเพียงแต่แนวนโยบายทางการเมืองจึงต้องร่วมมือกับกลุ่มแรกไปพลางก่อน (สำนักงานตำรวจแห่งชาติ, 2544 : 20-21)

3.5 ปัจจัยที่สนับสนุนต่อการดำเนินงานของขบวนการโจรก่อการร้าย (ขจก.)

มีปัจจัยหลายประการที่เกื้อกูลต่อการดำเนินงานของขบวนการโจรก่อการร้าย เช่น

1) ราษฎรชาวไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลามอย่างเคร่งครัด ด้อยการศึกษา ราษฎรเป็นจำนวนมากไม่สามารถพูดภาษาไทยได้นิยมพูดภาษามลายูท้องถิ่นในชีวิตประจำวัน บางคนมีความเชื่อผิด ๆ ว่าศาสนาเป็นเครื่องแบ่งชาติ โดยเข้าใจว่าผู้ที่นับถือศาสนาอิสลามคือคนมลายู ปัญหาเหล่านี้เกื้อกูลต่อการดำเนินงานของขบวนการโจรก่อการร้าย (ขจก.) เป็นอย่างยิ่ง เพราะขบวนการโจรก่อการร้าย (ขจก.) ดำเนินงานโดยอาศัยประเด็นเรื่องเชื้อชาติ ภาษา และโดยเฉพาะอย่างยิ่งศาสนาเป็นเหตุผลในการชักจูงชาวไทยมุสลิมให้สนับสนุนอุดมการณ์ในการแบ่งแยกดินแดน นับว่าประเด็นที่ขบวนการโจรก่อการร้าย (ขจก.) นำมาอ้างนี้ได้ผลในทางจิตวิทยา เพราะชาวไทยมุสลิมเป็นผู้ที่เคร่งครัดศาสนา

2) การยกเอาประเด็นเรื่องการที่ข้าราชการกดขี่ข่มเหงราษฎรมาเป็นจุดเร่งเร้าความรู้สึก เป็นปฏิกิริยาต่อข้าราชการ ก็นับเป็นยุทธวิธีที่ใช้อย่างได้ผล พวกข้าราชการที่สร้างปัญหา เป็นตัวการบ่อนทำลายภาพพจน์ที่ดีงามของข้าราชการ ซึ่งพวกขบวนการโจรก่อการร้าย (ขจก.) ก็ได้ว่าพวกข้าราชการดังกล่าวนี้ได้ทำประโยชน์ให้ฝ่ายตรงข้ามโดยปริยายขบวนการโจรก่อการร้าย (ขจก.) ก็ได้อาศัยการกระทำของข้าราชการเหล่านี้ เป็นเครื่องมือในการโฆษณาชักจูงให้ราษฎรเอาใจออกห่างจากรัฐบาล

3) การได้รับการสนับสนุนจากภายนอกประเทศทั้งในด้านวัตถุ (Material) และด้านกำลังใจ (Moral) ก็นับว่ามีส่วนช่วยให้การดำเนินงานของขบวนการโจรก่อการร้าย (ขจก.) ก้าวหน้าไปมิใช่น้อย ยิ่งไปกว่านั้นการที่สามารถหลบหนีไปพักพิงในเขตมาเลเซียได้ในยามที่ถูกรบกวนการปราบปรามอย่างหนักก็เป็นสิ่งหนึ่งที่ช่วยประกันความปลอดภัยให้กับสมาชิกขบวนการโจรก่อการร้าย (ขจก.) ทำให้การปราบปรามของฝ่ายเจ้าหน้าที่ไม่ได้ผล

4) การแสวงหารายได้จากการปิดสวนยางก็ดี การจับคนไปเรียกค่าไถ่ก็ดี การดักปล้นรถโดยสารก็ดี ตลอดจนการแสวงหาเงินโดยวิธีต่าง ๆ นับว่าทำรายได้อย่างงามมาให้ขบวนการโจรก่อการร้าย (ขจก.) ซึ่งพวกนี้ก็ได้นำเงินเหล่านั้นไปซื้อหาอาวุธที่ทันสมัยมาไว้ใช้ ทางเจ้าหน้าที่ฝ่ายปราบปรามเองก็ได้หากันยอมรับว่าฝ่ายขบวนการโจรก่อการร้าย (ขจก.) มีอาวุธที่ทันสมัยกว่าของเจ้าหน้าที่ซึ่งก็นับว่าเป็นเครื่องเกื้อกูลประการหนึ่งต่อการปฏิบัติงานของขบวนการโจรก่อการร้าย

นับได้ว่าปัจจัยที่สนับสนุนขบวนการโจรก่อการร้าย (ขจก.) ยังมีกำลังพอที่จะสนับสนุนให้ขบวนการก่อความไม่สงบขึ้นได้ในทุกโอกาส โดยเฉพาะการสนับสนุนทั้งด้านการเงินอาวุธ ยุทโธปกรณ์ และที่พักพิงซึ่งเป็นปัจจัยเกื้อหนุนการดำเนินการให้ขบวนการตลอดมา (สำนักงานตำรวจแห่งชาติ, 2544 : 21-22)

4. ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้

ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้จัดตั้งขึ้นตามคำสั่งนายกรัฐมนตรี ที่ 8/2524 ลงวันที่ 20 มกราคม 2524 และต่อมาได้มีการปรับปรุงบทบาทการบริหารราชการตามคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี ที่ 56/2539 ลง 23 เมษายน 2539

หลังจากรัฐบาลได้กำหนดให้มีนโยบายความมั่นคงแห่งชาติเกี่ยวกับจังหวัดชายแดนภาคใต้ เมื่อปี 2521 ซึ่งถือเป็นจุดเริ่มต้นของการแก้ไขปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้อย่างถูกต้อง ต่อมาคณะรัฐมนตรีก็มีมติในการประชุม เมื่อวันที่ 16 ธันวาคม 2523 เห็นชอบให้มีการปรับปรุงระบบการบริหาร ปรับปรุงประสิทธิภาพข้าราชการ และพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของจังหวัดชายแดนภาคใต้ตามข้อเสนอแนะของสภาความมั่นคงแห่งชาติ โดยในเรื่องของการปรับปรุงระบบการบริหารนั้นคณะรัฐมนตรีกำหนดให้กระทรวงมหาดไทยจัดตั้งหน่วยงานในลักษณะศูนย์รวมการบริหารราชการจังหวัดชายแดนภาคใต้รับผิดชอบในการควบคุมกำกับดูแลการดำเนินงานตามนโยบายความมั่นคงแห่งชาติเกี่ยวกับจังหวัดชายแดนภาคใต้ของทุกกระทรวง ทบวง กรม ในพื้นที่

สำนักนายกรัฐมนตรีมีคำสั่งที่ 8/2524 ลงวันที่ 20 มกราคม 2524 แก้ไขปัญหาการบริหารราชการภายในจังหวัดชายแดนภาคใต้เพื่อรองรับมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 16 ธันวาคม

2523 โดยยกเลิกคำสั่งเกี่ยวกับการบริหารราชการที่มีอยู่เดิม ขณะเดียวกันก็ได้กำหนดบทบาทของหน่วยงานสำหรับทำหน้าที่กำกับดูแลการดำเนินงานให้เป็นไปตามนโยบายฯ ปรับปรุงประสิทธิภาพข้าราชการและประสานงานการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมให้มีความชัดเจนด้วยการมอบหมายให้กระทรวงมหาดไทยจัดตั้งศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้เพื่อปฏิบัติการกิจดังกล่าว และมอบหมายให้กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในจัดตั้งกองบัญชาการผสมพลเรือนตำรวจทหารที่ 43 (พตท.43) ขึ้นในกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในภาค 4 เพื่อทำหน้าที่ป้องกันปราบปรามการก่อการร้ายทุกรูปแบบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ด้วย

เพื่อให้มีองค์กรปฏิบัติงานตามมติคณะรัฐมนตรีและคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่กำหนดไว้ กระทรวงมหาดไทยได้มีคำสั่งที่ 156/2524 เมื่อวันที่ 23 มีนาคม 2524 จัดตั้งศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ เรียกโดยย่อว่า “ศอ.บต.” สำหรับปฏิบัติการกิจที่ได้รับมอบหมาย ซึ่งระยะที่ผ่านมาหน่วยงานนี้ก็สามารถดำเนินบทบาทภารกิจที่ประสบผลสำเร็จระดับหนึ่ง ต่อมาสำนักนายกรัฐมนตรี ได้มีคำสั่งที่ 56/2539 เมื่อวันที่ 23 เมษายน 2539 ยกเลิกคำสั่งที่ 8/2524 ลงวันที่ 20 มกราคม 2524 และปรับปรุงการบริหารในจังหวัดชายแดนภาคใต้ใหม่ ซึ่งส่งผลให้สถานะและบทบาทภารกิจมีความชัดเจนและมีเอกภาพต่อการแก้ไขปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้ในส่วนที่รับผิดชอบยิ่งขึ้น (สำนักงานตำรวจแห่งชาติ, 2544 : 22-23)

สภาพปัญหาและสถานการณ์ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่เกิดขึ้นต้นปี 2544

ในช่วงต้นปี 2544 ได้เกิดเหตุการณ์ร้ายแรงขึ้นบนผืนแผ่นดินภาคใต้หลายครั้ง นับตั้งแต่เหตุการณ์คนร้ายลอบวางระเบิดสถานีรถไฟหาดใหญ่ลงไปจนถึงเหตุการณ์ฆ่าคนงานสวนยาง 5 ศพ ฆ่าตัดศีรษะ 2 ศพ อา-หลาน สถานการณ์ทางภาคใต้เริ่มรุนแรงมากขึ้นโดยล่าสุดได้เกิดเหตุลอบวางระเบิดถึง 8 แห่งพร้อมกันในจังหวัดปัตตานี รวมทั้งมีเหตุการณ์ฆ่าตัดหัวตัวประกัน และการยิงถล่มสถานีตำรวจภูธรอำเภอเจาะไอร้อง จ.นราธิวาส อย่างไรก็ตามเจ้าหน้าที่ยังไม่สามารถสรุปได้ชัดเจนว่าเป็นฝีมือฝ่ายใดและในที่สุดมีการสั่งย้ายผู้บังคับการตำรวจภูธรจังหวัดปัตตานี เหตุการณ์ใหญ่ ๆ ที่กล่าวนี้ยังไม่นับเหตุการณ์ย่อย ๆ ที่เกิดขึ้นอีกหลายเหตุการณ์ ไม่ว่าจะเป็นการลอบวางระเบิดเข้าใส่ป้อมตำรวจในเดือนมิถุนายน 2544 จำนวน 8 แห่งที่จังหวัดปัตตานี คือ ที่ป้อมเมาะมาวีอำเภอยะรัง ป้อมตำรวจป่าไผ่อำเภอไม้แก่น ป้อมตรวจนาเกตุ ป้อมทรายขาว อำเภอโคกโพธิ์ ป้อมตรวจตะโละดีอรัมนอำเภอกะพ้อ ป้อมตรวจม่วงเตี้ยอำเภอแม่ลาน ป้อมสายหมอกอำเภอหนองจิก และป้อมแหมแหมอำเภอปะนาเระ และเมื่อ

19 มิถุนายน 2544 เจ้าหน้าที่ตำรวจได้รับรายงานว่าพบวัตถุระเบิดแสงเครื่องเพิ่มอีก 2 ลูก บริเวณป้อมยามสำรวจสายหมอก หมู่ที่ 6 ตำบลบางเขา อำเภอหนองจิก และอีกลูกหนึ่งที่บริเวณป้อมยามสายตรวจแม่แม อำเภอสายบุรี จังหวัดปัตตานี เหตุการณ์เริ่มลุกลามถึงขั้นมีการลอบทำร้ายครูเพื่อปลุกกระแสให้ครูออกมาเคลื่อนไหว ข้าราชการก่อนการร้ายในพื้นที่ภาคใต้มักจะมีภูเข้าไปเกี่ยวข้องบ่อยครั้ง ก่อนหน้านี้เมื่อปี 2536 ก็เผาโรงเรียนคืนเดียว 35 โรง ล่าสุดในระยะเวลาไม่ถึงหนึ่งเดือนก็มีเหตุยิงครูในจังหวัดนราธิวาสเสียชีวิต 2 คน เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นก็สอดคล้องกับข่าวว่า ชก. จะลงมือปฏิบัติการกับครูภาคใต้ สถานการณ์ที่เกิดขึ้นเหมาะสมและสอดคล้องข่าวที่ออกมาก่อนหน้านี้ ทำให้ครูเริ่มไม่มั่นใจในความปลอดภัยว่าเกิดอะไรขึ้น เพราะจนถึงขณะนี้การสายของครูทั้ง 2 คนเจ้าหน้าที่ตำรวจยังไม่สามารถตอบคำถามได้ชัดเจน

ประการหนึ่งต้องยอมรับความจริงว่านับตั้งแต่เกิดเหตุการณ์คนร้ายลอบวางระเบิดสถานี่รถไฟหาดใหญ่เป็นต้นมา ตำรวจยังไม่สามารถจับมือใครดมหรือนำตัวมาลงโทษได้แม้แต่คนเดียว ทั้ง ๆ ที่ตำรวจก็รู้ว่าเป็นการกระทำของใครและกลุ่มไหนเพราะทุกครั้งที่ได้สัมภาษณ์ล้วนแต่ยืนยันตลอดเวลาว่า “พอจะรู้ตัวคนร้ายแล้วว่าเป็นการกระทำของกลุ่มไหน”

พล.ท.ณรงค์ เด่นอุดม แม่ทัพภาคที่ 4 ยอมรับว่าสถานการณ์ชายแดนภาคใต้มีทั้งฝีมือของ ชก. และโจรธรรมดา จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นพบว่าเป็นการกระทำของกลุ่ม ชก. เพียงประมาณร้อยละ 20 เท่านั้น ส่วนอีกร้อยละ 70-80 เป็นการกระทำของกลุ่มโจรธรรมดาที่หวังผลในการสร้างสถานการณ์ ชุกรรโชก และสร้างอิทธิพลเพื่อให้ประชาชนเกิดความหวาดกลัวเท่านั้น

พล.อ.สุรยุทธ์ จุลานนท์ ผู้บัญชาการทหารบกกล่าวถึงสถานการณ์ปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้ว่าขณะนี้สถานการณ์ไม่ได้รุนแรงอย่างที่คิดและมั่นใจว่าทหารสามารถควบคุมสถานการณ์ได้ เพราะเป็นเรื่องของกลุ่มโจรกลุ่มเล็กน้อยที่ก่อกรรมเท่านั้น ซึ่งที่สำคัญจะต้องอาศัยความร่วมมือจากประชาชนมาเป็นแนวร่วมและมวลชนให้มากยิ่งขึ้น โดยย้ำถึงแนวทางการทำงานของทหารว่ายังคงยึดนโยบายของนายกรัฐมนตรีทักษิณ ชินวัตร ที่จะใช้ความเด็ดขาดในการจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งระดับแกนนำของกลุ่มขบวนการโจรก่อการร้าย ซึ่งปัจจุบันมีเหลืออยู่น้อยมาก ดังนั้นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ จึงไม่สามารถบอกได้ว่าเป็นการกระทำของ ชก. แต่ยังมีส่วนเกี่ยวข้อง เพราะส่วนใหญ่เป็นฝีมือของกลุ่มวัยรุ่นที่พยายามสร้างความเชื่อถือและความศรัทธา และยังคงกล่าวถึงปัญหาที่เกิดขึ้นซึ่งถูกมองว่าเป็นเรื่องความขัดแย้งในเรื่องศาสนาว่าคงไม่ใช่ประเด็นเรื่องนี้เพราะในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้มีเฉพาะศาสนาอิสลามเท่านั้น ทุกแห่งก็มีปัญหาเหมือนกันหมดและปัญหาที่เกิดขึ้นเป็นเรื่องของความขัดแย้งในพื้นที่มากกว่า ดังนั้นไม่ควรเอาศาสนามาปะปนกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น

นายประสิทธิ์ เมฆสุวรรณ ประธานสมาพันธ์ครูจังหวัดยะลากล่าวว่าเหตุการณ์ลอบสังหารครูที่จังหวัดนราธิวาสขณะนี้เจ้าหน้าที่เองก็ยังไม่สามารถอธิบายได้ชัดเจน แต่หลังจากที่พบเอกสารในฐาน ขจก. ว่าทำร้ายครูนั้น ทางครูก็เริ่มมั่นใจว่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นหลายครั้งน่าจะเป็นฝีมือของ ขจก. เพื่อต่อรองกับการปล่อยพลพรรคจำนวน 26 คนที่ถูกจำคุก "ทางสมาพันธ์ครูจะพบกับผู้อำนวยการศูนย์การบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ พตท.ที่ 43 และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการศึกษา เพื่อให้หันมาดูแลสวัสดิภาพครูให้มากกว่านี้ นอกจากนี้ยังเรียกร้องให้ตัวแทนประชาชนทั้ง ส.ว., ส.ส., อบจ., อบต., กำนัน, และผู้ใหญ่บ้านเข้ามามีส่วนในการแก้ไขปัญหากับประชาชนให้มากกว่านี้"

พล.ต.นิพัทธ์ ทัทมงคล ผู้บัญชาการผสมพลเรือนตำรวจทหาร หรือ พตท.ที่ 43 กล่าวว่าจากการตรวจสอบระเบิดพบว่าคนร้ายน่าจะประสงค์เพื่อการข่มขู่มากกว่าประสงค์ต่อชีวิต และมั่นใจว่าคำสั่งของการลอบวางระเบิดในครั้งนี้ต้องมาจากคนกลุ่มเดียวหรือคนเดียวกัน แต่ยังไม่สรุปไม่ได้ว่าเป้าหมายต้องการอะไร ส่วนจะเป็นการกระทำของกลุ่มขบวนการโจรก่อการร้ายหรือไม่ ขณะนี้ยังไม่ปักใจเช่นนั้น หากมองย้อนหลังถึงสถานการณ์จังหวัดชายแดนภาคใต้ในวันนี้ ดูเหมือนกลไกการก่อความไม่สงบหลายอย่างไม่เปลี่ยนไปจากเดิมมากนัก โดยเฉพาะเงื่อนไขของการก่อการร้ายและการก่อความไม่สงบในแต่ละครั้ง ประเด็นสำคัญที่สุดของปัญหาที่ผ่านมา มักจะเชื่อมโยงกับความหลากหลายทางวัฒนธรรมทำให้เกิดความไม่เข้าใจกัน ขณะที่ข้าราชการบางคนเองก็พยายามสร้างกลไกเป็นป้อมสกัดกั้นความคิดและความเข้าใจจึงทำให้หลายเรื่องที่เกิดขึ้นน่าหงุดหงิดเดียว กลายเป็นปัญหาความขัดแย้งระหว่างข้าราชการกับประชาชนไปทันที การลอบวางระเบิดที่สถานีรถไฟหาดใหญ่ การสังหารตัดหัวตัวประกัน และลอบวางระเบิดป้อมยามตำรวจ 8 จุดในเวลาไล่เลี่ยกัน เป็นเพียงเหตุการณ์ซ้ำซากที่เกิดขึ้นอีกครั้งในจังหวัดชายแดนภาคใต้ เช่นที่เคยเกิดมาตลอดระยะเวลาเกือบ 20 ปีที่ผ่านมา

ในขณะที่คณะกรรมการอิสลามจังหวัดปัตตานีออกมาระบุว่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นเพราะการบ่มเพาะของสถานการณ์นานจนเกินไปและไม่ได้แก้ไขปัญหาย่างเบ็ดเสร็จ พร้อมมองว่าประเด็นหลักมาจากพื้นที่ดังกล่าวมีผลประโยชน์จากธุรกิจผิดกฎหมาย อาชญากรรมข้ามชาติ ยาเสพติด ซึ่งคาดว่าเป็นเม็ดเงินจำนวนมหาศาล นอกจากนี้ประเด็นจากกลไกของรัฐระดับท้องถิ่นที่ยังผูกติดกับอำนาจส่วนกลาง ทำให้คนดี คนเก่ง คนซื่อสัตย์ และไม่มีพรรคไม่มีพวก ไม่สามารถอยู่ในพื้นที่ได้ จนเปิดทางให้กลุ่มคนบางพวกในท้องถิ่น สามารถมุ่งแสวงหาผลประโยชน์เพื่อตอบสนองกลไกจากส่วนกลาง ซึ่งเป็นช่องทางของการคอร์รัปชัน หาผลประโยชน์ในพื้นที่อย่างกว้างขวาง ขณะเดียวกันยังพบว่าข้าราชการที่มา

ทำงานในพื้นที่ไม่น้อยกว่า 80 เปอร์เซ็นต์ไม่เปิดใจรับความหลากหลายทางวัฒนธรรมอย่างจริงจัง ซึ่งจะเป็นอุปสรรคในการพัฒนาภูมิภาคนี้ ทั้งนี้กรรมการอิสลามประจำจังหวัดปัตตานียังระบุว่ายังมีเครือข่ายผลประโยชน์นอกกฎหมายที่มุ่งสวมรอยสถานการณ์ต่าง ๆ เพื่อเพิ่มพูนกลไกของตนและอำนาจให้มากขึ้นและโยนความผิดให้กับ ขจก.

พล.อ.กิตติ รัตนฉายา อดีตแม่ทัพภาคที่ 4 กล่าวถึงสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ว่าเป็นเพราะที่ผ่านมามาภาครัฐไม่ยอมรับความจริงว่ายังมีกลุ่มขบวนการโจรก่อการร้าย (ขจก.) หลงเหลืออยู่ เพราะกลุ่มขบวนการยังมีแกนนำอยู่ต่างประเทศมีกองกำลังและมีแนวร่วม เมื่อสถานการณ์ที่ภาครัฐอ่อนแอ กลุ่มขบวนการโจรก่อการร้ายก็มักจะออกมาเคลื่อนไหวบ่อยครั้ง “ตราบโดที่เราไม่ยอมรับความจริงก็ยากที่จะแก้ไขปัญหาค่ะ ดังนั้นทางออกที่ดีคือรัฐบาลจะต้องยอมรับว่ายังมี ขจก. เหลืออยู่ แต่ที่ผ่านมารัฐพยายามใช้จิตวิทยาในการเปลี่ยนจาก ขจก. เป็น “จกร.” (โจรก่อการร้าย) ในที่สุดก็ไม่สามารถแก้ไขได้” ซึ่งกลุ่มขบวนการโจรก่อการร้ายแม้ว่าราชการจะบอกว่าเหลือเพียงไม่กี่คน แต่หากกลุ่มนี้สามารถสร้างสถานการณ์ขึ้นมาและทำให้เกิดความปั่นป่วนและเกิดความไม่สงบได้ แม้ว่าจะมีเพียงกำลังน้อยก็ตาม ดังนั้นทางออกของรัฐบาลจะต้องเปิดเจรจากับระดับหัวหน้า เพราะที่ผ่านมากลุ่มแนวร่วมที่เข้าไปเป็นสมาชิก ขจก. เข้าได้หลายกรณีและเงื่อนไขที่ต่างกัน บางคนมีอุดมการณ์ บางคนหนีคดี บางคนได้รับการกดดันจากราชการมากเกินไป ดังนั้นการเจรจาซึ่งเชื่อว่าจะต้องมีเงื่อนไขบางอย่างรัฐบาลก็อาจต้องยอมเพื่อที่จะดึงให้กลุ่มขบวนการออกมาอยู่ในที่โล่ง และสามารถควบคุมได้แทนที่จะสู้กันในที่มืด เพราะการทำงานของภาครัฐที่จะใช้กำลังในการปราบปรามอย่างเดียวเชื่อว่าไม่สามารถกำจัดได้หมด เพราะขบวนการยังมีส่วนหัวหน้า มีกองกำลัง และมีแนวร่วมอยู่ “ที่ผ่านมาราชการหลอกตัวเองและหลอกชาวบ้านว่ากลุ่มขบวนการโจรก่อการร้ายหมดไปแล้ว ซึ่งหวังผลในเชิงสังคมจิตวิทยามากกว่าการแก้ไขปัญหามาตามความเป็นจริง และที่ผ่านมายังมีปัญหาคความหวาดระแวงและไม่เชื่อใจซึ่งกันและกันจนก่อให้เกิดปัญหาความไม่สงบในที่สุด” อย่างไรก็ตามรัฐบาลจะต้องหันมาทบทวนโครงสร้างกันใหม่ เพราะที่ผ่านมามีแม่ทัพภาคที่ 4 มีอำนาจเต็มซึ่งขึ้นตรงกับนายกรัฐมนตรีเพียงคนเดียว แต่ระยะหลังโครงสร้างเปลี่ยนไปโดยที่ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ศอ.บต.) มีอำนาจเต็ม ซึ่งในขณะเดียวกัน พตท. 43 เอง เดิมมีพลเรือนตำรวจทหาร แต่ปัจจุบันเหลือทหารเท่านั้น จึงทำให้การทำงานเหมือนกับในระยะที่ผ่านมา

นายพลากูร์ สุวรรณรัฐ อดีตผู้อำนวยการศูนย์บริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ศอ.บต.) ให้สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 23 มิถุนายน 2544 หลังจากประชุมร่วมกับผู้ว่าราชการจังหวัดยะลา, ปัตตานี และนราธิวาส เพื่อเร่งรัดการรักษาความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ หลังจาก

พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรีเดินทางมารับทราบสถานการณ์และมอบนโยบายว่า เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นติดต่อกันมาหลายครั้งนี่คิดว่าเป็นเรื่องของใจแน่นอน ใจเหล่านี้ในอดีตมี ลักษณะการต่อสู้อำนาจรัฐในลักษณะที่อาจจะมียุทธการในการแบ่งแยกดินแดน มีลักษณะของการมีส่วนนำ มีส่วนกองกำลังติดอาวุธ และมีส่วนแนวร่วมครบ มีลักษณะโครงข่ายโยงใยทำเป็น ลักษณะขบวนการ อย่างไรก็ตามสิ่งเหล่านี้คิดว่าเกือบไม่เหลือแล้วในปัจจุบัน คงจะเหลืออยู่ใน ลักษณะของการกระทำที่ต้องการสร้างความวุ่นวาย ต้องการสร้างสถานการณ์ขึ้น เพื่อ วัตถุประสงค์อะไรบางอย่าง แต่ที่แน่ชัดก็คือต้องการข่มขู่ประชาชน ข่มขู่เจ้าหน้าที่ของรัฐบาล ให้ เกิดความหวั่นไหว เกรงกลัวและยอมจ่ายค่าคุ้มครอง ในกรณีที่เป็นประชาชนหรือนักธุรกิจที่อยู่ใน พื้นที่ทางไกลหรือแม้กระทั่งที่อยู่ในเมืองที่มีการแอบส่งหนังสือเรียกค่าคุ้มครอง รีดไถ ใครกลัวก็ จ่าย บางคนที่ไม่ยอมจ่ายก็อาจจะสร้างอิทธิพลข่มขู่ทำร้าย ทำลายทรัพย์สิน แม้กระทั่งลอบทำร้ายผู้ที่แข็งขันอย่างนี้ เป็นต้น และอย่างนี้จะให้คิดว่าเป็นใจประเภทไหน ก็คิดว่าค่าที่ทาง ราชการใช้ในขณะนี้คือใช้คำว่าใจก่อการร้ายที่มีหลายระดับ บางคนก็แอบอ้างอุดมการณ์อยู่หรือ จะมีลักษณะการกระทำเป็นโครงข่ายโยงใยหลายจังหวัดหรืออาจจะมีการบงการมาจาก ต่างประเทศ แต่คิดว่ากลุ่มเหล่านี้ไม่ได้มีอุดมการณ์อะไรมากมาย เพียงแต่ว่าต้องการสร้างความสำคัญให้กับกลุ่มของตัวเอง และได้มาซึ่งผลประโยชน์ที่ได้มาจากการรีดไถพี่น้องประชาชน ผู้บริสุทธิ์และนักธุรกิจของพื้นที่

ส่วนสาเหตุที่เกิดเหตุการณ์ไม่สงบในช่วงนี้นั้น เกิดจากการสร้างสถานการณ์ของกลุ่ม ใจเหล่านี้จะพยายามทำเป็นช่วง ๆ บางคนบอกว่าทำไมชอบทำในช่วงรอยต่อของรัฐบาล มีบุคคล กลุ่มใดอยู่เบื้องหลังหรือไม่ มีนักการเมืองอยู่เบื้องหลังหรือไม่ ได้ยืนยันไปหลายครั้งแล้วว่า เชื่อ ว่านักการเมืองทั้งระดับท้องถิ่นหรือระดับชาตินั้นเป็นผู้ที่มีความหวังดีต่อชาติบ้านเมือง ไม่มีใคร คิดที่จะเอาชาติบ้านเมืองมาเป็นเครื่องมือในการสร้างอำนาจ เครื่องมือในการสร้างผลงานให้กับ การเมือง ไม่ว่าจะเป็นระดับท้องถิ่นหรือระดับชาติ ยืนยันว่าไม่น่าจะมี แต่อาจจะมีลูกน้องตามระดับชั้น ต่อ ๆ กันไปได้แอบทำโดยที่ลูกพี่ไม่รู้เรื่อง อันนี้เป็นเรื่องธรรมดา ยืนยันว่านักการเมืองไม่รู้เรื่อง ไม่เกี่ยวข้องด้วย เพราะการอาสาเข้ามาเป็นตัวแทนประชาชนก็จะมาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น พัฒนา ประเทศชาติ ไม่ต้องการให้เกิดความเลวร้าย ให้เกิดสถานการณ์ที่ไม่ดีกับชาติบ้านเมืองอยู่แล้ว (สำนักงานตำรวจแห่งชาติ , 2544 : 24-27)

แนวคิดเกี่ยวกับปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้

ห้าจังหวัดชายแดนภาคใต้ซึ่งประกอบไปด้วยจังหวัดปัตตานี ยะลา นราธิวาส สตูล และสงขลามีเอกลักษณ์ทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมร่วมกันกล่าวคือประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม มีวัฒนธรรมและประเพณีมาจากรากฐานเดียวกัน ใช้ภาษามลายูในการติดต่อสื่อสารและเคยมีอิสระในการปกครองในฐานะประเทศราชมาด้วยกันหรือภายใต้อาณาจักรเดียวกัน เอกลักษณ์เหล่านี้ทำให้กลุ่มผู้ที่เคยมีอำนาจและมีอิทธิพลซึ่งได้สูญเสียอำนาจไปแล้ว ให้ความแตกต่างดังกล่าวเป็นเงื่อนไข เพื่อนำไปสู่การแบ่งแยกดินแดนและได้ก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ทำให้ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของชาติซึ่งปัญหาเหล่านี้ ได้แก่

1. ปัญหาด้านสังคมจิตวิทยา
2. ปัญหาด้านการศึกษา
3. ปัญหาด้านศาสนา
4. ปัญหาด้านการเมือง
5. ปัญหาด้านการปกครอง
6. ปัญหาด้านเศรษฐกิจ
7. ปัญหาอุดมการณ์ของโจรก่อการร้าย
8. ปัญหาจากแนวนโยบายเรื่องความมั่นคงของรัฐในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้

1. ปัญหาด้านสังคมจิตวิทยา

เมื่อวิเคราะห์สาเหตุปัญหาที่แท้จริงในจังหวัดชายแดนภาคใต้พบว่าปัญหาไม่ได้เกิดจากความแตกต่างในเรื่องศาสนา ภาษา วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ซึ่งมีลักษณะพิเศษในเอกลักษณ์แตกต่างจากภาคอื่น แต่เกิดจากความไม่เข้าใจและความหวาดระแวงต่อกัน ซึ่งเป็นความรู้สึกที่ฝังลึกมานานและหากมีเหตุการณ์กระทบต่อสังคมและวัฒนธรรมแล้วความรู้สึกที่ไม่เข้าใจกัน และความหวาดระแวงระหว่างกันก็จะเพิ่มขึ้นและทำให้กลุ่มบุคคลที่ไม่หวังดีสามารถหยิบยกขึ้นมาเป็นเงื่อนไขสร้างความแตกแยกในสังคมได้โดยง่าย ซึ่งปัญหาด้านสังคมจิตวิทยาที่สำคัญมีอยู่ 3 ประการ คือ (ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้, 2537 : 2)

- 1) ปัญหาการเรียนรู้และใช้ภาษาไทย สภาพทางสังคมของชาวไทยมุสลิมมีลักษณะชุมชนที่รวมตัวกันอย่างแน่นแฟ้นมีความผูกพันกันด้วยความเชื่อทางศาสนาและวัฒนธรรม การ

ติดต่อสัมพันธ์อยู่ในขอบเขตจำกัดเฉพาะในกลุ่มมุสลิมด้วยกัน จึงมีลักษณะเป็นสังคมปิด ภาษาที่ใช้ในชีวิตประจำวันเป็นภาษามลายูท้องถิ่นและส่วนใหญ่พูดภาษาไทยไม่ได้ หรืออาจพูดได้จากการเรียนรู้ในการศึกษาภาคบังคับแต่เมื่อกลับไปอยู่ในสังคมที่ไม่พูดภาษาไทยก็ทำให้ลืมน ยกเว้นชาวไทยมุสลิมในจังหวัดสตูลซึ่งสามารถพูดภาษาไทยได้อย่างแพร่หลายถึงร้อยละ 90 (สำนักงานสภาพความมั่นคงแห่งชาติ อ้างในประกิจ ปัจฉิม, 2535 : 85)

ในเรื่องการเรียนรู้และใช้ภาษาไทยของชาวไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นปัญหาสำคัญ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบันได้ทรงเคยมีพระราชดำรัสมาตั้งแต่ปี พ.ศ.2502 ในวโรกาสเสด็จพระราชดำเนินไปยังกรุงเทพมหานครจังหวัดยะลา เมื่อวันที่ 23 มีนาคม 2502 ดังมีใจความว่า “การศึกษาที่นี้สำคัญมาก ให้พยายามจัดให้ดี ให้พลเมืองสามารถพูดภาษาไทยได้ แม้จะพูดได้ไม่มาก เพียงแต่พอรู้เรื่องกันก็ยังดีเพราะเท่าที่ผ่านมาราวนี้มีผู้ไม่รู้ภาษาไทยต้องใช้ล่ามแปล ควรพูดให้เข้าใจกันได้ เพื่อสะดวกในการติดต่อซึ่งกันและกัน” (ประกิจ ปัจฉิม, 2516 : 3) การที่ชาวไทยมุสลิมไม่สามารถพูดและใช้ภาษาไทยได้ทำให้การติดต่อสื่อสารไม่เข้าใจระหว่างกัน และเป็นอุปสรรคในการติดต่อสัมพันธ์กับบุคคลภายนอกชุมชนและกับทางราชการ รวมทั้งเจ้าหน้าที่ของรัฐและทำให้เยาวชนมุสลิมซึ่งเป็นคนรุ่นใหม่ที่ขาดความรู้ในวิชาสามัญและภาษาไทยมีโอกาสน้อยที่จะได้เรียนต่อในระดับสูง รวมทั้งยังเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาสังคมและคุณภาพชีวิตของชาวไทยมุสลิมในพื้นที่ชนบทอีกด้วย

รัฐบาลได้กำหนดนโยบายและดำเนินงานในการส่งเสริมให้ชาวไทยมุสลิมพูดและใช้ภาษาไทยมากขึ้นมาโดยตลอด โดยดำเนินการทั้งในและนอกระบบโรงเรียนและได้มีการกำหนดแผนงานและโครงการของส่วนราชการต่าง ๆ เป็นจำนวนมากอาจกล่าวได้ว่าตลอดระยะเวลา 30 ปีที่ผ่านมา กระทรวงศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ประสบผลสำเร็จในระดับหนึ่งในการยกระดับการศึกษาภาษาไทยและวิชาสามัญแก่ชาวไทยมุสลิมรุ่นใหม่ ทำให้มีจำนวนผู้รู้ภาษาไทยมากขึ้นกว่าเดิม อย่างไรก็ตามก็ตีปัญหาอุปสรรคในการส่งเสริมการเรียนรู้และใช้ภาษาไทยก็คือ ชาวไทยมุสลิมจำนวนมากยังไม่เห็นความสำคัญของการเรียนรู้ภาษาไทยและไม่มีโอกาสใช้ภาษาไทยในชุมชนทำให้ลืมนภาษาไทยได้โดยง่าย

ดังนั้นเมื่อเปรียบเทียบระหว่างทุนทรัพยากรและความพยายามของทางราชการกับผลที่ได้รับอาจกล่าวได้ว่าการแก้ไขปัญหาการเรียนรู้และใช้ภาษาไทยของทางราชการที่ผ่านมาได้ผลยังไม่เป็นที่น่าพอใจ ทั้งนี้เนื่องจากทางราชการยังไม่ได้ศึกษาสภาพแวดล้อมทางสังคมจิตวิทยาอย่างจริงจังควบคู่ไปกับการแก้ไขเรื่องการศึกษา จากการศึกษาพบว่าปัจจัยทางด้านสังคมจิตวิทยาที่เป็นอุปสรรค ได้แก่ โอกาสใช้ภาษาไทยในสังคมมีน้อย แม้ทางราชการจัดให้มีการศึกษา

แก่เยาวชนแต่เมื่อกลับเข้าสู่สังคมก็มีโอกาสใช้น้อย ผลสุดท้ายก็ถูกกลืนการใช้ภาษาไทย จากการศึกษาของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์เมื่อมีนาคม 2530 ปรากฏสาระสำคัญสรุปได้ดังนี้ ร้อยละ 82 เคยศึกษาภาษาไทยในโรงเรียนของรัฐและเอกชนแต่ความสามารถจริงในการอ่านออกเขียนได้มีต่ำกว่าครึ่งของประชากรทั้งหมด สรุปว่าเป็นภาวะถดถอยทางการศึกษาภายหลังออกจากโรงเรียนร้อยละ 55.4 นิยมใช้ภาษามลายูท้องถิ่นกับคนในครอบครัว และร้อยละ 44.6 กับบุคคลภายนอก สาเหตุไม่นิยมใช้เพราะไม่ได้เรียนภาษาไทยเพียงพอ และคนในสังคมไม่นิยมใช้ ดังนั้นหากทางราชการไม่สามารถทำให้สังคมมุสลิมเป็นสังคมที่เปิดโอกาสให้มีการใช้ภาษาไทยมากขึ้นแล้วก็จะยากที่จะทำให้การเรียนรู้และใช้ภาษาไทยเป็นผลสำเร็จได้ จึงเห็นว่าทุกแผนงานและโครงการที่ลงไปดำเนินการในจังหวัดชายแดนภาคใต้จะต้องนำเอาแนวความคิดในเรื่องนี้ไปดำเนินการให้บังเกิดผลขึ้นจากเป้าหมายที่ดำเนินการอยู่แล้ว เช่น การจัดสาธารณูปโภค การกีฬา การท่องเที่ยว การส่งเสริมอาชีพจะต้องเน้นเป้าหมายกลุ่มคนและพื้นที่ที่จะทำให้สังคมนั้นเพิ่มโอกาสใช้ภาษาไทยติดต่อกับโลกภายนอกยิ่งขึ้นด้วย (สมิทธา จิตตลดากร, 2530 : ข) ราษฎรไม่เห็นความจำเป็นและประโยชน์ของการเรียนรู้และใช้ภาษาไทย การเรียนรู้และใช้ภาษาไทยต้องเป็นไปตามธรรมชาติและผู้เรียนเห็นประโยชน์จึงจำเป็นจะต้องทำให้ชาวไทยมุสลิมได้เข้าใจถึงผลประโยชน์ที่ตนจะได้รับในทุก ๆ ด้าน เช่น การส่งเสริมอาชีพหรือการมีงานทำต้องทำให้เห็นว่าการเรียนรู้ภาษาไทยจะช่วยให้คุณได้รับความรู้ และปรับปรุงอาชีพของตนในการติดต่อกับทางราชการ รวมทั้งการจัดบริการทางด้านบันเทิง ไม่ว่าจะเป็นวิทยุหรือโทรทัศน์รายการต่าง ๆ จะต้องมุ่งไปสู่เป้าหมายให้เกื้อกูลต่อการสนใจอยากเรียนรู้และใช้ภาษาไทย เช่น การมาติดต่อกับแพทย์หรือพยาบาลเพื่อรักษาโรคหากพูดภาษาไทยได้แล้วก็จะได้รับความสะดวกและสามารถได้รับการรักษาพยาบาลที่ถูกต้องกับสาเหตุที่ป่วย (ชัน พูลสมบัติ, 2531 : 6) การสร้างความเข้าใจและเข้าถึงประชาชน จากการวิเคราะห์งานด้านการประชาสัมพันธ์ที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน เห็นว่ารัฐบาลได้ทุ่มเทงบประมาณแบบให้ความสำคัญในเรื่องของสถานีและเครื่องมือ (Hardware) จากการวิเคราะห์ปัญหาเหล่านี้เห็นว่าการที่จะสร้างความเข้าใจและลดความหวาดระแวงนั้น จำเป็นจะต้องนำเอาเครื่องมือ และวิธีการด้านประชาสัมพันธ์มาใช้อย่างเต็มที่กว่าที่เป็นอยู่ ที่ผ่านมามีช่องทางอีกมากที่สามารถขยายผลการประชาสัมพันธ์ แต่ก็มิได้ทำเพราะขาดการนำและผู้ที่จะชี้แนะและให้แนวความคิดจึงเห็นว่างานนี้มีความสำคัญมากเพราะถ้าสามารถสร้างความเข้าใจได้แล้วก็จะเสริมให้การเรียนรู้และใช้ภาษาไทยประสบผลสำเร็จตามด้วย (สำนักงานสภาพัฒนาการแห่งชาติ, 2533 : 5)

การที่ชาวไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้มีภาษาพูดที่แตกต่างไปจากประชาชนส่วนใหญ่ในชาติจึงสำคัญผิดไปว่าตนไม่ใช่คนไทย พยายามคิดแยกตัวออกจากประเทศไทยทั้งนี้ เพราะความไม่สามารถเข้าใจซึ่งกันและกันเป็นอันดับแรกและจะนำไปสู่ความรู้สึกแบ่งแยกในอันดับถัดไป ยิ่งภาษามลายูท้องถิ่นที่ใช้พูดกันในจังหวัดชายแดนภาคใต้ไม่มีคำที่แปลความหมายเฉพาะว่า “ภาษา” ร่วมกันเมื่อคนที่พูดภาษามลายูใช้คำว่า “สัญชาติมลายู” ไปเินตัวด้วย ทำให้ชาวไทยมุสลิมส่วนใหญ่ให้บุตรหลานเรียนภาษามลายูและภาษาอาหรับ ด้วยเหตุนี้ผู้นำทางศาสนาบางคนฉวยโอกาสในเรื่องภาษาหาประโยชน์เข้าตนทำการสั่งสอนประชาชนให้เกิดขัดแย้ง การเรียนภาษาไทยอ้างว่าภาษาไทยเป็นภาษาของพุทธศาสนาทำให้การติดต่อสัมพันธ์ระหว่างชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิมขาดการผสมผสานทางวัฒนธรรมต่อกัน (สถิต แสงศรี, 2513 : 74)

ยิ่งกว่านั้นการที่ภาษาของชาวไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ไปคล้ายคลึงกับประเทศมาเลเซียทำให้ชาวต่างประเทศเข้าใจผิดไปด้วย โดยเรียกชาวไทยมุสลิมว่า “ไทยมลายูในภาคใต้ของประเทศไทย” (Thai Thompson and Richard Adolph อ้างถึงในสถิต แสงศรี , 2513 : 74) ทั้งนี้เพราะถือเอาภาษาเป็นเครื่องตัดสิน

2. ปัญหาด้านการศึกษา

เนื่องจากจังหวัดชายแดนภาคใต้มีลักษณะทางสังคมแตกต่างไปจากภูมิภาคอื่นของประเทศทำให้ปัญหาด้านการศึกษาแตกต่างไปจากส่วนอื่นของประเทศด้วย ปัญหาด้านการศึกษาของจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่สำคัญมีดังนี้ (รุ่ง แก้วแดง, 2534 : 36-42)

1) การจัดตั้งโรงเรียนสอนศาสนาอิสลามขึ้นในหมู่บ้านตามมัสยิดหรือตั้งเป็นรูปแบบปอเนาะ โดยไม่ได้ขออนุญาตจัดตั้งโรงเรียนให้ถูกต้องตามพระราชบัญญัติโรงเรียนเอกชน ทำให้โรงเรียนต่าง ๆ เหล่านั้นดำเนินการจัดการศึกษาแก่เยาวชนของชาติอย่างอิสระไม่ได้อยู่ภายใต้ควบคุมดูแลอย่างใกล้ชิดของเจ้าหน้าที่ ผู้บริหารการศึกษา ซึ่งมีหน้าที่ที่จะต้องควบคุมดูแลให้การจัดการศึกษาเป็นไปสอดคล้องตามนโยบายของรัฐบาลและทางฝ่ายเจ้าหน้าที่ของรัฐบาลก็ไม่อยากที่จะดำเนินการอย่างหนึ่งอย่างใดให้เป็นที่ยอมรับกระเทือนต่อความรู้สึกของประชาชนเกี่ยวกับการจัดสอนวิชาศาสนาอิสลามของโรงเรียนเหล่านี้

2) นักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาต้องเรียนหนักมาก เพราะนอกจากจะต้องเรียนในโรงเรียนดังกล่าวตามบ้านโต๊ะครู ตามมัสยิด หรือปอเนาะในตอนเช้าก่อนไปโรงเรียนประถมศึกษาแล้ว ยังต้องเรียนศาสนาในตอนเย็นหลังเลิกเรียนหรือเวลาค่ำทุกวัน นอกจากนั้นยังมีการไปเรียนศาสนาในวันเสาร์และวันอาทิตย์เต็มวันอีกด้วย จากสภาพการเรียนของเด็กอยู่ใน

ลักษณะอย่างนี้ย่อมเกิดกระทบเพื่อนต่อผลการเรียนตามหลักสูตรประถมศึกษาในโรงเรียนตามปกติเป็นอันมาก ซึ่งทำให้มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาต่าง ๆ ไม่ดีเท่าที่ควร และอยู่ในเกณฑ์ต่ำมาก หากเทียบกับเกณฑ์มาตรฐานของประถมศึกษา และการตกซ้ำชั้นก็สูงมากด้วย

3) ครูสอนศาสนาอิสลามตามโรงเรียนต่าง ๆ ในหมู่บ้านหรือตามมัสยิดเหล่านั้นส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีความรู้ทางศาสนาอย่างเดียว ไม่มีวุฒิทางครู ไม่เคยผ่านการฝึกหัดอบรมสำหรับการเป็นครูมาก่อน จึงเป็นผู้ที่ยังไม่เข้าใจกระบวนการจัดการเรียนการสอน จิตวิทยาและพัฒนาการของเด็ก ตลอดจนนโยบายการจัดการศึกษาเพื่อความมั่นคงของชาติ และไม่มีใบอนุญาตการเป็นครูให้ถูกต้องตามกฎหมาย

4) หลักสูตรและหนังสือเรียนต่าง ๆ ที่นิยมใช้กันอยู่นั้น ส่วนใหญ่เป็นภาษามลายูท้องถิ่น เป็นอักษรโรมัน ซึ่งจัดพิมพ์มาจากต่างประเทศจึงมีเนื้อหาและสาระบางตอนอาจจะไม่เหมาะสมกับสภาพทางสังคมและความเป็นอยู่ของประชาชนชาวไทย

5) นักเรียนต้องเรียนหนัก ทั้งภาษาอาหรับ ภาษามลายูท้องถิ่นทั้งอักษรยาวีและอักษรโรมัน และภาษาไทย นับว่าเป็นภาระหนักมากเกินไปสำหรับเด็กในวัยนี้ ประกอบกับระบบการจัดการเรียนการสอนก็ไม่ได้เป็นไปตามระบบและแบบแผนที่เหมาะสม

6) ปัจจุบันชาวไทยมุสลิมส่วนใหญ่ในจังหวัดชายแดนภาคใต้เกิดการเปลี่ยนแปลงค่านิยมทางการศึกษาไปมาก แม้ว่าจะยึดมั่นอยู่กับการศึกษาหลักธรรมทางศาสนาเป็นสิ่งสำคัญอันดับแรกก็ตาม แต่เขาก็ตระหนักดีว่าการศึกษาค้นคว้าความรู้ทางด้านสามัญและอาชีพนั้นก็มีความสำคัญมากเพราะเป็นส่วนหนึ่งที่จะสามารถพัฒนาระบบสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และอื่น ๆ อันจะส่งเสริมให้ระบบการดำเนินชีวิตตามแนวทางของอิสลามสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

การศึกษาหลักธรรมทางศาสนานั้นถือว่ามีค่าจำเป็นและสำคัญสำหรับมุสลิมเป็นอันดับแรก เพราะมุสลิมที่ดั้นด้นต้องมีความรู้ความเข้าใจหลักการศาสนาอิสลาม ซึ่งสามารถปฏิบัติศาสนกิจได้ถูกต้อง ประพฤติปฏิบัติตามแนวทางของอิสลามอย่างแท้จริง ฉะนั้นระบบการศึกษาเรื่องศาสนานั้นจึงเป็นการศึกษาตลอดชีวิต จึงเป็นภารกิจอันจำเป็นของพ่อแม่หรือผู้ปกครองต้องจัดให้การศึกษา รวมถึงการจัดให้มีสถานที่ การเรียนการสอน อุปกรณ์ และอื่น ๆ ที่จำเป็นเมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่ได้ประกอบอาชีพมีครอบครัวแล้ว ก็ต้องหาเวลาว่างไปศึกษาหาความรู้ความเข้าใจในหลักศาสนากับผู้ที่มีความรู้ที่บ้าน สุนหะร่า มัสยิด หรือปอเนาะ ถ้ายังไม่มีการสอนในหมู่บ้านใกล้เคียงก็ต้องเดินทางหาสถานที่เรียนต่างอำเภอหรือต่างจังหวัด

สภาพการจัดการศึกษาทางศาสนาแก่เด็กมุสลิมในปัจจุบันมีรูปแบบดังนี้คือ เมื่อเด็กอายุประมาณ 5-6 ปีพ่อแม่หรือผู้ปกครองก็จะจัดส่งไปเรียนศาสนาเรื่อยไปโดยไม่มีกำหนดเวลา

เมื่อเด็กเข้าเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาภาคบังคับ เด็ก ๆ ก็ยังต้องไปโรงเรียนศาสนาตอนเช้า ก่อนไปโรงเรียน ตอนเย็นหลังเลิกเรียน ตอนค่ำระหว่างเวลาประมาณ 19.00-21.00 น. ทุกคืน เว้นคืนวันศุกร์ และวันเสาร์และวันอาทิตย์ วิชาที่เรียนส่วนใหญ่เป็นวิชาภาษาอาหรับเน้นเรื่องการอ่าน การแปลความหมายหลักภาษาอาหรับ นอกจากนั้นจะเป็นวิชาเกี่ยวกับศาสนบัญญัติในส่วนที่เกี่ยวกับหลักการปฏิบัติในชีวิตประจำวัน วิชาเอกภาพ จริยธรรม และศาสนประวัติ เรียนโดยไม่มีสื่อการเรียนการสอน ไม่มีหลักสูตร แต่จะยึดหนังสือเรียนเป็นหลัก หนังสือเรียนนั้นมีทั้งที่จัดพิมพ์ขึ้นภายในประเทศและต่างประเทศ จัดพิมพ์ด้วยอักษรยาวีและอักษรโรมัน ครูผู้สอนเป็นผู้ที่มีความรู้ทางศาสนาอิสลามมีทั้งที่เป็นอิหม่าม คอเต็บ อิหม่าม โต๊ะครู และผู้มีความรู้ที่อยู่ในหมู่บ้านและต่างถิ่น เวลาสอนก็ใช้ภาษามลายูท้องถิ่นทำให้สอดคล้องกับหนังสือเรียน ส่วนรายได้ของครูนั้นไม่แน่นอน ส่วนใหญ่ได้รับในลักษณะของการบริจาคซึ่งไม่มากนัก ครูสอนศาสนาจึงอยู่ในสภาพของผู้เสียสละในแนวทางศาสนา สถานที่ทำการสอนมีต่าง ๆ กัน เช่น ที่บ้านครู ที่สุเหร่า มัสยิด ที่โรงเรียน ซึ่งเขาช่วยกันจัดสร้างขึ้นมาเป็นอาคารชั่วคราวก็มี และที่สร้างถาวรใช้ไม่เนื้อแข็งหรืออาคารคอนกรีตก็มี สถานศึกษาเหล่านี้ไม่ได้อยู่ในพระราชบัญญัติโรงเรียนเอกชนแต่อย่างใด เป็นการจัดและบริหารการศึกษาอย่างอิสระสำหรับประชาชนที่อาศัยอยู่ตามชายแดนที่ติดต่อกับประเทศมาเลเซียด้านอำเภอแว้ง ตากใบ และสุไหง-โกลก นั้น หากผู้ปกครองเป็นผู้ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจก็นิยมส่งลูกหลานไปเรียนศาสนาในประเทศมาเลเซียและเป็นค่านิยมในสังคมมุสลิมแถบชายแดนที่ติดต่อกับมาเลเซียโดยทั่วไป

จากสภาพดังกล่าวข้างต้นได้ก่อให้เกิดปัญหาทางการศึกษากับชาวไทยมุสลิมหลายประเด็น ดังนี้

1) ปัญหาโอกาสทางการศึกษาโดยทั่วไป สภาพภูมิศาสตร์ของจังหวัดชายแดนภาคใต้ไม่เป็นอุปสรรค เด็กมีโอกาสเข้าเรียนได้อย่างทั่วถึงแม้ในระดับมัธยมศึกษาแม้จะมีโอกาส ผู้ปกครองชาวไทยมุสลิมไม่นิยมส่งบุตรหลานของตนเข้าเรียนในโรงเรียนรัฐบาล เพราะมองไม่เห็นความจำเป็น และเห็นว่าการศึกษาวิชาศาสนาในโรงเรียนปอเนาะมีความสำคัญกว่าส่วนระดับประถมศึกษา เนื่องจากปัญหาเกี่ยวกับเศรษฐกิจและสังคมประชากรในภูมิภาคนี้ บางส่วนมีการประกอบอาชีพไม่เป็นหลักแหล่งที่แน่นอนมักจะเร่ร่อนพเนจรย้ายถิ่นอยู่เสมอ ทำให้เด็กเรียนไม่ประจำที่เพราะต้องติดตามผู้ปกครองไปด้วย อีกประการหนึ่งบางหมู่บ้านอยู่ห่างไกลจากโรงเรียนมาก นอกจากนั้นผู้ปกครองยังไม่เห็นความสำคัญของการศึกษา

2) ปัญหาเกี่ยวกับคุณภาพทางการศึกษา นอกเหนือจากการเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาในเวลาปกติแล้ว เด็กยังต้องมีภาระไปเรียนศาสนาอิสลามในตอนเช้าก่อนไป

โรงเรียนและในตอนเย็นหรือค่ำเมื่อกลับจากโรงเรียน รวมทั้งวันเสาร์-อาทิตย์อีกด้วย ทำให้มีเวลาที่จะศึกษาวิชาสามัญน้อยไป นอกจากนี้ยังมีสาเหตุเนื่องมาจากการขาดเรียน จากข้อมูลของสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดปัตตานีพบว่า มีนักเรียนขาดเรียนถึงร้อยละ 11-14 ต่อเดือน การไม่ได้ใช้ภาษาไทยในชีวิตประจำวันทำให้การใช้และพูดภาษาไทยเพื่อสื่อความรู้อย่างเข้าใจในการเรียนไม่คล่องตัวในส่วนที่เกี่ยวกับผู้สอนครูส่วนใหญ่ไม่ได้มีภูมิสำเนาในภูมิภาคนี้ มักมีการโยกย้ายอยู่เสมอทำให้มีการปฏิบัติงานไม่ต่อเนื่อง ซึ่งทำให้มีผลต่อการเรียนการสอนด้วย

3) ปัญหาในเรื่องการจัดสรรทรัพยากรทางการศึกษาโรงเรียนประถมศึกษาที่มีทั้งโรงเรียนขนาดใหญ่กลางเล็ก บางโรงเรียนมีครูเกินความต้องการแต่บางโรงเรียนขาดแคลนครู บางโรงเรียนมีครูไม่ครบชั้น และการจัดสรรงบประมาณไม่ได้สัดส่วน

4) การที่เด็กไทยนับถือศาสนาอิสลามข้ามไปเรียนฝั่งมาเลเซีย จากข้อเท็จจริงพบว่ามีเด็กนักเรียนไทยมุสลิมจำนวนไม่น้อยที่อยู่ตามอำเภอชายแดนข้ามไปเรียนในประเทศมาเลเซีย จากการสำรวจของสำนักงานศึกษาธิการเขต 2 พบว่าใน 7 อำเภอของจังหวัดนราธิวาสมีนักเรียน 888 คนที่ข้ามไปเรียนในประเทศมาเลเซีย ได้มีการสัมภาษณ์ผู้ปกครองถึงมูลเหตุจูงใจที่ส่งบุตรหลานไปเรียนในประเทศมาเลเซียพบว่า

4.1) ผู้ปกครองมีความรู้สึกผูกพันว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของประเทศมาเลเซีย การดำรงชีวิตประจำวันมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับญาติและเพื่อนบ้านที่อยู่ฝั่งมาเลเซียจึงต้องการให้บุตรหลานได้มีความรู้ด้านภาษา ศาสนา วัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณีของประเทศมาเลเซียเพื่อประโยชน์ในการติดต่อสัมพันธ์กับชาวมาเลเซียต่อไป

4.2) เหตุผลทางวิชาศาสนา ผู้ปกครองต้องให้บุตรหลานเรียนรู้เกี่ยวกับศาสนาอิสลาม และเห็นว่ามาเลเซียเป็นประเทศที่มีศาสนาอิสลามเป็นศาสนาประจำชาติ ดังนั้นการเรียนวิชาศาสนาอิสลามในมาเลเซียจะได้ผลดีกว่าการเรียนในไทย

4.3) เหตุผลจากภาษา เด็กไทยมุสลิมมีความถนัดทางการใช้ภาษามลายูท้องถิ่น เพราะเป็นภาษาที่ใช้ในชีวิตประจำวันทำให้สามารถเรียนในประเทศมาเลเซียได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ผู้ปกครองเชื่อว่าจะได้มีความรู้ภาษาอังกฤษดีกว่าเรียนในไทย เพราะประเทศมาเลเซียเคยเป็นอาณานิคมของประเทศอังกฤษ

4.4) เหตุผลด้านอาชีพในอนาคต ผู้ปกครองหวังว่าการจบการศึกษาจากประเทศมาเลเซียจะมีโอกาสได้ทำงานในประเทศมาเลเซียซึ่งให้ค่าตอบแทนสูง

4.5) เหตุผลด้านค่านิยมของผู้ปกครอง ผู้ปกครองเชื่อว่าประเทศมาเลเซียเจริญกว่าประเทศไทยในทุก ๆ ด้าน การส่งบุตรหลานไปเรียนในต่างประเทศย่อมดีกว่าในประเทศ